Hz. MUHAMMED ve EVRENSEL MESAJI

CAHİLİYE DÖNEMİ YAŞANAN OLAYLAR VE UYGULAMAR

Kuzey Arabistan

Nabatîler : M. ö. IV. yüzyıldan m. 106 yılına kadar Filistin'in güneyinde, Akabe körfezi ile Lût gölü arasındaki Edom bölgesinde Nabatî Krallığı hüküm sürmüştür. Krallığın merkezi önceleri, bugün bile harabeleri meşhur olan Petra şehriydi.

Tedmürlüler : Ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinemeyen, ancak m. ö. I. yüzyıldan itibaren mevcut olduğu anlaşılan Tedmür krallığı özellikle Nabatî Krallığı'nın ortadan kalkmasıyla gelişmiştir. Krallığın merkezi olan Tedmür şehri, Şam'ın 260 km. kuzeydoğusunda ve Fırat nehrinin 140 km. batısında yer alır. Tedmürlüler, zaman zaman Romalıların saldırılarına maruz kalmışlar, bazen de onlarla birleşerek Sâsânîlere saldırmışlardır.

Gassânîler : Tedmür Krallığı'nın m. s. III. yüzyılın sonlarına doğru gücünü kaybettiği sıralarda Kuzey Arabistan'da iki devlet güçlenmeye başladı. Bunlar, Me'rib Barajı'nın yıkılması üzerine güneyden kuzeye göç eden Araplar tarafından kurulmuş olan Gassânîler ile Hîrelilerdir. Gassânîler, Roma İmparatorluğu'na bağlı olarak Suriye'de, Hîreliler de Sâsânîlere bağlı olarak Irak'ta hüküm sürmüşler ve İslâm'ın doğuşuna dek varlıklarını sürdürmüşlerdir.

3- Sosyal ve Kültürel Durum
a- Nüfus Yapısı

Arabistan'ın asıl sakinleri Araplardır ve bunlar tarihî bakımdan iki büyük gruba ayrılırlar:

1- Arab-ı bâide : Eski devirlerde yaşamış, ancak daha sonra yok olmuş Araplardır. Âd, Semûd, Medyen ve Amâlika gibi.

Arab-ı bâkiye : Soyları devam eden Araplardır.

Arab-ı Âribe: Asıl Araplar bunlardır. Kahtânîler adı verilen bu grubun esas vatanı Yemen'dir. Bunlara Güney Arapları da denilir.

Arab-ı Müsta'ribe (veya Mütearribe): Aslen Arap olmayıp, sonradan Araplaşan kabilelerdir. Bunlara, Hz. İsmail'in neslinden oldukları için *İsmâîlîler;* Hz. İsmail'in torunlarından Adnan'ın neslinden türedikleri için *Adnânîler* de denir.

Arab-ı Müsta'ceme : Acemleşmiş Araplar. İslâm'ın ortaya çıkışından sonra çeşitli ülkeleri fetheden Arap ordularının bu memleketlerin asıl sakinleriyle karışması sonucu ortaya çıkan Araplara Arab-ı Müsta'ceme (Acemleşmiş Araplar) denilmektedir.

b- Kabile Hayatı

Kabile nizamının esası "***asabiyet***"tir. **Asabiyet**, bir kimsenin asabesini, yani baba tarafından akrabalarını veya genelde kabilesini, ister haklı, ister haksız olsun her zaman savunmaya hazır

olmasıdır; dış tehlikelere karşı koymak veya saldırı yapmak gerektiğinde bütün kabile üyelerinin harekete geçmesini sağlayan birlik ve dayanışma ruhudur. Bu ruh, kabilenin bütün fertlerini birbirine bağlayan unsurdur. Buna göre herkes tehlike anında kabilesine yardım etmekle mükellefti. Bu, belki çöl şartlarında hayatın devamı için kabile dayanışmasına fazlaca ihtiyaç duyulmasından kaynaklanıyordu.

Kabilelerin bireyleri hürler, mevlâlar ve kölelerden oluşuyordu. Kabilenin esas üyesi olan hürler (***seyyid***, ***efendi***, ***köle*** olmayan), müşterek nesebe sahip olan kimselerdi. Bunlar, eşrâf ve avam olmak üzere iki kısma ayrılıyorlardı. Zenginler, kumandanlar, şairler ve kâhinler diğerlerine göre üstün kabul ediliyordu. Ancak hak ve yaşayış bakımından ötekilerden farkları yoktu. Mekke'de Kusay soyundan olanlar, diğer hürlere karşı asılzâde sınıfı oluşturuyordu. Kureyş, Sakîf gibi bazı kabilelere mensup olmak şeref ve itibar vesilesi idi. Çünkü Kureyş kabilesi Harem bölgesinde oturmaları ve uluslararası ticaret yapmaları sayesinde hem Araplar ve hem de çevre ülkelerin idarecilerinden saygı görürlerdi. Onlara ait ticaret kervanları her tarafta serbestçe dolaşırdı.

Köleler ve cariyeler (kız köleler) panayırlarda alınıp satılır; mal gibi miras kalır; tarım, ticaret ve diğer hizmet işlerinde çalıştırılırdı. Köleliğin esas kaynağı savaşlardı; savaş esirleri çoğu zaman köleleştirilirdi. Satın almak suretiyle de köle sahibi olunurdu. Bunun dışında, karı-koca ikisi de köle ise, doğan çocuk da köle olurdu.

Azat edilen kölelere ***mevâlî*** (tekili: ***mevlâ***) denirdi. Bunlar kölelerle hürler arasında bir sınıftı. Bir köle veya cariye, sahibi tarafından azat edilirse, azat edenin ***mevlâsı (azatlısı***) olur, onun kabilesinin bir üyesi sayılırdı. Bunlar köleler gibi alınıp satılamazlardı; fakat hürler gibi de değillerdi; evlenme ve miras konusunda hürler gibi muamele görmezlerdi. Sözgelimi mevlâ, hür bir kız veya kadınla evlenemezdi. Mevlânın diyeti hürün diyetinin yarısı idi.

Yemen'de Sâsânîlerin son, İslâm devletinin ilk valisi olan ***Bâzân***, 7/629 yılında İslâmiyet'i kabul etti ve Hz. Peygamber'in bir valisi olarak bölgede görevini sürdürdü.

Nesî usulü

Araplar arasında "Nesî" usulü uygulanmaktaydı. Buna göre yılın on iki ayı Zilhicce ile sona erdikten sonra, bu ay ile Muharrem arasına bir on üçüncü ay eklerler ve onu da helal sayarlardı. Bu defa ayların yeri kayardı. Yani Muharrem Safer'e, Safer de Rebîülevvel'e kayardı ve bu kayma da böylece devam ederdi. Nesî' uygulamasını, başlangıçta hac mevsimini ılımlı bir aya denk getirmek için yaparlarmış. Daha sonraları da rahatça baskın ve yağma yapabilmek için uygulama alanına koymaya başlamışlardır. Çünkü peşpeşe gelen Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarında baskın yapamıyorlardı. İslâm, nesî' uygulamasını yasaklamıştır.

Zâtü Envât Bayramı

Cahiliye döneminde Araplar arasında millî birlik bulunmadığı için, kabilelerin ve şehirlerin kendi geleneklerine göre bayram ve törenleri vardı. Bununla beraber hac mevsimi, panayırların da kurulmasıyla ve bütün kabilelerin iştirakiyle bayram havasında geçerdi. Her kabilenin en az bir putu mevcuttu; bu yüzden her putun da takdis edildiği çeşitli kutlama günleri vardı. Bu günlerde ayrıca pazar ve panayırlar kurulurdu. Dînî bayramlar şiir, müzik, içki ve kadınların yer aldığı eğlencelerle kutlanırdı. Mekke yakınlarında ***Zâtü Envât Bayramı ünlüydü***. ***Zâtü Envât, büyük ve yeşil bir ağaçtı.***

Araplar onun altına gelip kılıçlarını dallarına asarlar, çevresinde tapınır ve kurban keserlerdi. Medineliler, yılda, İranlılardan aynen aldıkları iki ünlü bayramı kutluyorlardı.

Cahiliye döneminde ünlü doktorlar da vardı. ***Hâris b. Kelede*** tıp öğrenimini Cündişâpûr'da yapmıştı. Bu şahıs Hz. Muhammed (s.a.s.) döneminde yaşamıştır.

c- Aile Yapısı

Kabilede en küçük birim ailedir. Aile, ya aynı ev veya çadırda oturan dede, oğullar, torunlar ve bunların çocuklarından oluşan geniş aile (âl), ya da ana-baba ve çocuklardan oluşan dar aile (ıyâl) şeklinde olurdu. Evlenme farklı şekillerde gerçekleşirdi. Nikahın dinî bir mahiyeti yoktu. Nikâh şekillerinden biri bildiğimiz tarzda olandı. Bunun yanısıra nikahsız yaşama, *süreli nikah* (***nikâh-ı mut'a***), *eşleri karşılıklı değiştirme (**nikâh-ı bedel***), *bir erkekten çocuk sahibi olmak için eşi ona sunma **(nikâh-ı istibdâ'***), *büyük oğlun babasının ölümünden sonra üvey annesiyle evlenebilmesi (**nikâh-ı makt**)*, *başlık ve mehir vermemek için kızların değiştirilmesi (**nikâh-ı şığâr***) gibi çeşitli nikah türleri uygulanırdı. İslâm, bugün bilinen tarzın dışındaki nikah şekillerini yasaklamıştır.

Ahlâk

Mesâlibü'l-Arab : Arapların Câhiliye dönemindeki çirkin davranışlarına kaynaklarda "Arapların ayıpları" (Mesâlibü'l-Arab) denilir. Bunlar kibir, câhiliye asabiyeti, gasp, içki, fuhuş, kumar, intikam arzusu, riba, hırsızlık, kan dökme, yetim malı yeme gibi şeylerdir. Şüphesiz Arapların hepsinin bu işleri yaptığı söylenemez. Onların arasında içki içmeyen, fuhşa yanaşmayan pekçok kişi de vardı. ***Hz. Ebû Bekir*** bunlardan biridir.

Fezâilü'l-Arab : Bunların yanında Arapların güzel davranışları da vardı. Bunlara "Arapların faziletleri" (Fezâilü'l-Arab) denilir. Bağımsızlık ve özgürlüklere düşkünlük, yiğitlik (**mürüvve**: kavgada cesaret, felâket ânında sabır, zayıfı korumak, güçlüğe karşı koyma), cömertlik, ahde vefâ, misafirperverlik, kendilerine sığınanları himaye etme, kanaatkârlık ve sabır bunlardandır.

Edebiyat ve Yazı

Cahiliye döneminde Araplar arasında nesir pek muteber sayılmazdı. Bununla beraber, ***Ensâb*** (tekili: Neseb) ilmi ve ***Eyyâmü'l-Arab***'la ilgili nesirler mevcuttu. Ayrıca ***meseller*** (kısa hikayeler), ***darb-ı meseller*** (atasözleri), ***ahbâr*** (Arapların geçmişine ait destânî-menkıbevî rivayetler) da yaygındı. Ancak şiir ve hitâbet çok gelişmişti.

Ukâz panayırında şiir yarışmaları yapılır, en çok beğenilenler ödüllendirilir ve Kâbe duvarına asılırdı. Yedi Askı (Muallakât-ı Seb'a) bu yarışmalarda derece kazanmış meşhur kasidelerdir.

Câhiliye döneminin meşhur şairleri : İmriü'l-Kays, Nâbiğa ez-Zübyânî, Lebîd b. Rebîa, Ümeyye b. Ebü's-Salt, Züheyr b. Ebû Sülmâ, A'şâ (Meymûn b. Kays).

Câhiliye dönemi hitâbetinin en güzel örnekleridir. İyâd ve Temîm kabileleri üstün hitâbeti ile tanınmışlardır. İyâd kabilesinden Kus b. Sâide, Temîm'den Eksem b. Sayfiy, Kureyş'ten Süheyl b. Amr,

Hz. Peygamber'in dedelerinden Ka'b b. Lüey, Hâşim b. Abdümenâf ve Abdülmuttalib b. Hâşim meşhur hatipler arasında yer alırlar.

Araplar önceleri, güney Arabistan'da gelişen "***Müsned***" adlı yazıyı kullanıyorlardı.

Daha sonra bunun yerini, kuzeyde gelişen ve bugüne kadar gelen ***Arap yazısı*** almıştır. Bu yazı, kuzeydeki Nabat yazısının çeşitli safhalardan geçerek tekâmül etmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Ekonomik Durum

Arabistan'ın ekonomik hayatı tabiat şartlarına, kabilelerin yaşayış tarzlarına bağlı olarak genellikle hayvancılık, tarım ve ticaret üzerine dayanmaktaydı. Hayvancılık özellikle bedevîlerin temel geçim kaynağıydı. Tarım ve ticaretle uğraşan hadarîler de, bedevîler kadar olmamakla birlikte, kervanlar için gerekli olan deve, bunun yanında koyun ve az sayıda at ve sığır beslerlerdi. *Deve*, diyet ve mehir gibi hususlarda ölçü birimi idi. Arap atı da fizîki yapısının güzelliği; dayanıklılığı, zekası ve sahibine bağlılığı ile meşhurdur. Akınlarda ve savaşlarda özellikle aranırdı.

Düzenli yağış alan Yemen toprakları çok verimliydi; bundan dolayı *Yemen'e yeşil toprak (**el-Arzu'l-Hadrâ**)* denir.

Yarımadanın tahıl ambarı : Yemame bölgesi

Kur'ân-ı Kerim'de bildirildiği gibi Kureyşliler, kış ve yaz mevsimlerinde olmak üzere yılda iki kez seyahat (***Rihlateş'-Şitâi ve's-Sayf***) tertipliyorlardı; kervanları kışın Yemen'e, yazın da Suriye'ye sevkediyorlardı. Kureyş'in kış ve yaz seyahat sistemini ilk tertipleyen, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in büyük dedesi ***Hâşim b. Abdümenâf'tır***. O aynı zamanda Bizans İmparatoru ile ticarî antlaşma yapmıştır. Kış ve yaz ticaret yolu Yemen'deki San'a şehrinden başlayarak Taif, Mekke, Yesrib, Hayber, Hicr, Tebük, Maan, Teymâ, Mûte ve Busrâ üzerinden Şam'a ulaşırdı.

Dinî Durum

a- Yahudilik
Arabistan'a giren semâvî dinlerden en önemlisi ve eskisi Yahudiliktir. Bu din, Filistin'den Suriye-Hicaz arasındaki yerlere sığınmak zorunda kalan Yahudiler vasıtasıyla gelmiş ve Yesrib'e kadar girmiştir. Yahudiliğin Araplar arasında pek fazla ilgi görmediği müşahede edilmektedir. Yahudiliğin Araplar arasında ilgi görmemesinde, onların kendilerini Allah'ın seçilmiş halkı olarak görmelerinin rolü vardır. Çünkü Araplar, kendilerini propagandacıların altında bir seviyede kabul eden bir dine girmeye kolay kolay yanaşmazlardı.

b- Hristiyanlık
Hristiyanlığın Yemen ve Güney Arabistan'daki durumuna gelince, bu dinin mensupları Necran'da yoğun bir şekilde bulunuyorlardı. Buraya Hristiyanlık Habeş hakimiyeti döneminde girmiştir. Daha sonra ikinci Habeş hakimiyeti döneminde de başta Ebrehe olmak üzere Habeş valileri Hristiyanlığı yaymak için büyük çabalar sarfetmişlerdir. Fil Olayı bu teşebbüsleri açık bir şekilde göstermektedir. Hristiyanlık Hicaz bölgesinde Mekke, Medine ve Tâif'te de, yayılmamakla birlikte, biliniyordu.

c- Mecusîlik
İslâm'ın doğduğu sırada Sâsânî imparatorluğunun resmî dini olan Mecusîlik, Araplar arasında pek itibar görmemiştir. Bu sebeple Arap Yarımadası'nda bulunan Mecusîlerin büyük çoğunluğu Bahreyn, Yemen ve Umman'da oturan İranlılardan ibaretti.

d- Sâbiîlik

Sâbiîler Kur'an-ı Kerim'de, Araplar tarafından Ehl-i kitap olarak bilinen Yahudiler ve Hristiyanlarla birlikte anılmış, bunlardan (Hz. Peygamber'den öncekiler için) Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler için Rab'leri katında mükâfat bulunduğu, korkularının olmayacağı ve üzüntü çekmeyecekleri bildirilmiş ayrıca Arapların yaşadığı çevrede bulunan diğer gruplarla birlikte Sâbiîler de zikredilmiş, Allah'ın kıyamet günü bunlarla ilgili hükmünü vereceği belirtilmiştir.

Sâbiîliğin menşei Hz. İsa öncesi dönemde resmi Yahudilik anlayışına karşı çıkan Nasuraizm akımına kadar uzanır. Bu hareket içinde yer alan ilk Sâbiîler daha sonra Hz. Yahya'nın vaftizci cemaati ile ilişki içinde olmuşlar ve Yahya'nın öldürülmesinden sonra Yahudilerin baskısına maruz kalmışlardır.

Sâbiîler Yüce varlık inancı (hayat kültü), Yaratıcı Güç, gnostik düalizm gibi temel inanç esaslarına sahiptirler. Kutsal metinleri vardır. Kendilerine özgü dua, vaftiz, oruç, kurban kesme, kutsal günler, bayramlar ve kendine has işlevleri olan mabetleri vardır. Sarhoşluk veren alkollü maddelerin içilmesini haram, heykel ve suretlere tapınmayı büyük günah kabul ederler. Sâbiîler dinlerinin Hz. Âdem'le başladığını iddia ederler. Onların literatürüne göre Sâbiîlikte mevcut olan vaftiz, âyin yemekleri ve ibadetlerin protatipleri Âdem'e, yaratıldığında öğretilmiş, uygulaması yaptırılmıştır. Sâbiîler kutsal kitaplarında Hz. Yahya'ya büyük önem verir, onu ışık peygamberi ve gerçek peygamber olarak tavsif ederler. Ahir zaman ve ahiret inancına sahiptirler. Kur'an-ı Kerim'de işaret edilen Sâbiîler bunlar olmalıdır. Bu, ilk dönem İslâm bilginlerinin Sâbiîleri tavsif etmesine uygun düşmektedir. Bu bilginler Sâbiîlerle ilişkili olarak yıldız-gezegen kültünden, ya da putperestlikten bahsetmemektedirler.

Diğer yandan Araplar, kavminin dinini terkedip başka bir dine giren kimseye de Sâbiî derlerdi. Bu ikinci anlamda olmak üzere Mekkeliler Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ve ilk Müslümanlara da Sâbiî demişlerdi.

Câhiliye Dönemi Araplarında güneşe tapanlar da vardı. Güneş, güney Araplarında dişi, Tedmürlülerde ise erkek tanrı olarak kabul edilirdi. Meşhur putlardan Lât, Menât ve Uzzâ, güneşi temsil eden tanrılar olarak kabul edilirdi. Güneşin kutsal kabul edilmesi ve tanrı olarak algılanması dolayısıyla, İslâm'dan önce Abdüşems (güneşin kulu) adı yaygın olarak kullanılmaktaydı. Abdüşems adı Sebelilerde olduğu gibi, Kureyş kabilesi arasında da kullanılıyordu. Ay, güneş ve zührenin dışında daha başka yıldızların da kutsal sayıldığı görülmektedir. Lahm, Himyer ve Kureyş kabileleri tarafından şi'râ yıldızı (**Sirius**) takdis ediliyordu. Kur'ân-ı Kerim'de bu yıldıza işaret edilerek "Doğrusu, şi'râ yıldızının Rabbi O (Allah)'dur" buyrulur. Bu yıldıza ilk tapanın ve bu suretle Kureyş kabilesinin putperestlik anlayışına muhalefet eden kişinin Ebû Kebşe adlı bir ***Huzâalı*** olduğu söylenir. *Güneşe tapanlar, güneşi temsil eden putun bulunduğu tapınakta **güneşin doğuşu, zevâli ve batışı sırasında günde üç vakit dua ederlerdi**. Bu üç vakit, güneşe tapanlara muhalefet için **İslâm'da kerahet vakti** kabul edilmişt*ir.

e- Putperestlik

Hiç şüphe yok ki, kuzey Arapları, yani Hz. İsmail ve nesli, başlangıçta tevhid inancına sahiptiler. Kâbe, tevhid inancının simgesi idi. Putperestlik onlar arasına dışarıdan sokulmuş ve daha sonra Allah'a şirk koşmayı âdet haline getirmişlerdir. Zamanla esnâm (tekili: sanem), evsân (tekil: vesen) ve ensâb (tekili: nasb) denilen putlara, heykellere ve dikili taşlara tapmaya başlamışlardır.

Kâbe'de 360 put vardı. Bunların en büyüğü ve önemlisi Hübel'di. Bu, aslen Kuzey Arabistan tanrılarından olduğu halde, daha sonra Mekke'ye getirilmiştir. Hübel'in Mekke'ye Huzâalı Amr b. Luhay veya Huzeyme b. Müdrike tarafından getirildiği söylenmektedir.

f- Hanîflik

Cahiliye döneminde Allah'ın birliğine inanan, putperestliği reddeden ve Kureyş'in yanlış âdet ve inançlarına karşı çıkan bazı kimseler vardı. Bunlara Hanîf (çoğulu hünefâ, ahnâf) denilmektedir. Tevhit inancına sahip olan Hanifler Hz. İbrahim'in dinini yaşatmaya çalışırlar, Yahudilik ve Hristiyanlıktan uzak kalırlar, putperestlikle mücadele ederlerdi. Bunlar okur-yazar kişilerdi. Bir kısmı İbrânîce ve Süryânîce gibi dilleri bilirdi. Bunlardan bir kısmının Hz. İbrahim dinine en yakın din kabul ettikleri Hristiyanlığı benimsedikleri görülmektedir.

Kaynaklarda Hanîf olarak adlandırılan bir kaç kişinin isminden bahsedilmektedir. ***Varaka b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyris ve Zeyd b. Amr*** bu dönemin önde gelen Haniflerindendir.
Bunlar bir defasında bir araya gelerek putperestliğin bâtıl olduğunu, dedeleri İbrahim'in dininin tevhit esasına dayandığı kanaatinde birleşmişler ve bu dinin esaslarını tesbit etmek üzere çeşitli ülkelere dağılmışlardı.

Varaka b. Nevfel : Şam'a giderek Hristiyanlığı benimsemiş, Tevrat ve İncil'i öğrenmiştir.

Ubeydullah b. Cahş : Tereddüt içinde kalmıştır.

Osman b. Huveyris :Bizans imparatorunun yanına giderek Hristiyanlığı benimsemiş ve orada kalmıştır.

Zeyd b. Amr : Ne Hristiyanlığı ve ne de Yahudiliği benimsemiştir. O, putlara tapmaz, putlar adına kesilen kurban etinden yemezdi; kız çocukların toprağa gömülmesine karşı çıkardı. Şiirlerinde hep Allah'ın birliği konusunu işlerdi.

Arabistan'da bu dört kişiden başka, Allah'ın bir olduğuna ve ahirete inanan başka Hanîfler vardı. Güçlü bir hatip olan ***Kus b. Sâide*** ve Taifli şair ***Ümeyye b. Ebü's-Salt*** bunlar arasında yer almaktadır.

PEYGAMBERLİĞİNE KADAR Hz. MUHAMMED
1- Ailesi
Hz. Muhammed (s.a.s.), Mekke'de oturan Kureyş kabilesinin Hâşimoğulları koluna mensuptur. Soyu, Fihr (Kureyş) b. Mâlik yoluyla Hz. İbrahim'in torunlarından Adnân'a kadar uzanır.
Babası : Abdullah b. Abdülmuttalib
Dedesi : Abdülmuttalib b. Hâşim
Büyük dedesi : Hâşim b. Abdümenâf
Babaannesi : Fatıma bint Amr'dır.

Hâşimoğullarının atası ve aynı zamanda Hz. Muhammed (s.a.s.)'in büyük dedesi olan Hâşim'in asıl adı Amr idi. Mekke'de kıtlık olduğu bir yılda Suriye'den somun getirip ufalayarak tirit yaptırdığından dolayı kendisine "***ufalayan***" manasında "***Hâşim***" denilmiş ve bundan sonra bu isimle anılır olmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in babası Abdullah, Abdülmuttalib'in oğullarından biriydi. Abdullah'ın başından geçtiği bilinen en önemli olay, babasının onu kurban etmek istemesidir. Şöyle ki; Zemzem kuyusunu kazdığı esnada Abdülmuttalib'in Hâris'ten başka oğlu bulunmuyordu. O nedenle Kureyş kabilesinin önde gelen kişileri tarafından rahatsız edildi. Savunmasız kalması üzerine, kendisini destekleyecek on oğlu olduğu takdirde birisini kurban edeceğine dair adakta bulundu. On oğlu dünyaya gelince bunlardan birini kurban etmeye karar verdi. Kurban adayını belirlemek için çekilen kur'a, başlangıçta Hz. Muhammed (s.a.s.)'in babası Abdullah'a çıktı. Fakat deve sayısı artırılarak çekilen kur'a sonucunda Abdullah'ın yerine yüz deve kurban edildi. Abdullah, kurban edilmek istendiği sırada hayatta olan kardeşlerinin en küçüğü idi.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in amcaları : Hâris, Zübeyr, Ebû Talib, Ebû Leheb, Hamza ve Abbas

Bunlardan Hâris ve Zübeyr, İslâm'dan önce vefat etmiş, diğerleri ise İslâm dönemine yetişmişlerdir. İslâm dönemine yetişenlerden Ebû Leheb ve Ebû Tâlib İslâm'ı kabul etmezken, Hamza ve Abbas Müslüman olmuşlardır. Hâşimoğulları, Abdülmuttalib'in dört oğluna, yani Abbas, Hâris, Ebû Tâlib ve Ebû Leheb'e nisbetle sırasıyla ***Abbâsîler***, ***Tâlibîler***, ***Hârisîler*** ve ***Lehebîlerden*** oluşmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in halaları : Âtike, Beyzâ, Ervâ, Berre, Safiye ve Ümeyme

Hz. Peygamber'in Soy Kütüğü
Hz. Muhammed (s.a.s.)'in annesi Kureyş kabilesinin Zühreoğulları koluna mensup Âmine bint Vehb'dir. Âmine'nin babası Vehb b. Abdümenâf, kabilesi Zühreoğulları içinde hatırı sayılır bir kimseydi. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in anneannesi ise Kureyş'in Abdüddâroğulları kolundan Berre bint Abdüluzzâ'dır. Dolayısıyla Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hem annesi hem babası Kureyş'in seçkin ailelerine mensuptur. Her ikisinin nesebi de Kilâb b. Mürre'de birleşmektedir.

Hz. Peygamber'in annesi Âmine'nin Ailesi
Abdullah evlilik çağına geldiğinde babasının girişimi üzerine Âmine bint Vehb ile evlendi. Geleneğe göre evliliğin üç günü Âmine'nin evinde geçti. Abdullah evlendikten birkaç ay sonra yaz ticareti için Suriye'ye gitti. Oradan dönerken uğradığı Yesrib'de babasının dayılarının yanında hastalandı. Bir ay kadar hasta yattıktan sonra vefat etti ve orada defnedildi. Babası öldüğünde Hz. Muhammed (s.a.s.) henüz dünyaya gelmemişti. Abdullah geride miras olarak beş deve, bir koyun sürüsü ve Ümmü Eymen (Bereke) adlı bir cariye bırakmıştı.

2- Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği
Hz. Muhammed (s.a.s.) 20 Nisan 571 tarihinde Mekke'de Benî Hâşim mahallesinde, babası Abdullah'tan kalan evde dünyaya geldi. Kaynaklarda onun Fil Olayı'nın meydana geldiği yılda, bu olaydan 55 gün sonra ve kamerî aylardan Rebîülevvel'in 12. gecesinde doğduğu kaydedilir.

Doğumdan sonra Hz. Muhammed (s.a.s.)'i üç veya dokuz gün annesi Âmine, daha sonra kısa bir müddet, amcası *Ebû Leheb'in câriyesi Süveybe emzirdi*. Süveybe ondan önce Hz. Hamza'yı ve daha sonra da Ebû Seleme'yi de emzirdiği için Hz. Muhammed (s.a.s.)'le bu ikisi sütkardeşi olurlar.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in süt ailesi:
Süt aile olarak verildiği kabile'nin adı: Sa'd b. Bekir kabilesi fasîh Arapçasıyla ünlüydü.
Sütannesi : Halime bint
Sütbabası : Hâris b. Abdüluzzâ
Sütkardeşleri : Abdullah, Üneyse ve Şeymâ
Hz. Peygamber düzgün bir lisana sahip oluşunun, çocukluğunu bu kabile arasında geçirmesine bağlı olduğunu söylemiştir.

Şakkı sadır : Hz. Peygamber'in göğsün yarılması hadisesi

Şerhi sadır : Göğsün açılmasından bahsedilmektedir. İnşirâh Sûresi'nde "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" derken, "şakkı sadır"dan, göğsün yarılmasından değil, "şerhi sadır"dan, yani göğsün açılmasından bahsedilmektedir. Göğsün açılmasından maksat da arayış içinde olan Hz. Peygamber'e hak dinin gösterilmesi, peygamberlik görevini nasıl yerine getireceğine dair endişelerinin, korkularının, Allah tarafından genişlik verilerek giderilmesi, gönlünün arıtılması ve ferahlatılmasıdır. Yani olay maddi değil, manevîdir.

Hz. Muhammed (s.a.s.) altı yaşında iken annesi Âmine, yanına çocuğunu ve cariyesi Ümmü Eymen'i de alarak Medine'ye gitti. Gayesi, doğumdan önce vefat eden kocası Abdullah'ın kabrini ve ailenin

dayıları sayılan Adiy b. Neccâroğullarını ziyaret etmekti. Medine'de en-Nâbiğa'nın evinde misafir edildiler. Abdullah'ın mezarı da bu evin avlusunda idi. Burada bir ay kadar kaldıktan sonra Mekke'ye dönerken *Âmine, Medine'ye yaklaşık 190 km. uzaklıkta bulunan* ***Ebvâ****'da hastalanarak vefat etti ve orada defnedildi.* Ümmü Eymen çocuğu Mekke'ye getirerek dedesine teslim etti.

Peygamberimiz annesinin vefatından sonra, sekiz yaşına kadar, iki yıl dedesinin himayesinde kaldı. Bakımını da dadısı Ümmü Eymen yürüttü. Dedesi, Hz. Muhammed (s.a.s.)'i çok severdi; onsuz sofraya oturup yemek yemezdi.

O sekiz yaşında iken dedesi vefat etti. Abdülmuttalib vefat etmeden önce torununu Ebû Tâlib'e emanet etti. *Ebû Tâlib'in hanımı Fâtıma bint Esed*

Hz. Peygamberin İncil'de gönderileceği vadedilen peygamber olduğunu söyleyen rahib: ***Busrâ kasabasında*** *yaşayan* ***Bahîrâ*** *adındaki rahip.*

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in gençliğinde başından geçen önemli olaylardan birisi de Dördüncü Ficâr Savaşı'na katılmasıdır. İslâm'dan önce Arap kabileleri arasında çeşitli sebeplerle sık sık savaşlar meydana gelirdi. Bunlardan dördü, kötülük yapmanın ve kan dökmenin yasak olduğu haram aylarda yapıldığı için, "Ficâr Savaşları" denilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.s.) bu savaşlara iştirak ettiği sırada yirmi yaşında idi. Onun katıldığı bu savaşta Kureyş ve Kinâne kabileleri, Kays Aylân ve müttefikleriyle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu savaş Kinane kabilesinden Berrâd b. Kays'ın, Hevâzin kabilesinden Urve b. Utbe'yi bir ticarî rekabet üzerine öldürmesi sonucu, Hevâzin kabilesinin Kureyş ve müttefiklerine saldırıp Harem bölgesine kadar kovalaması üzerine çıkmıştır.

Araplar arasında savunma, himaye veya zulme uğrayanın hakkını zalimden alma gibi amaçlarla ittifak kurulurdu. Bu, anılan maksatlarla iki veya daha fazla kabile, bir kabile ile başka bir kabileye mensup bir şahıs veya iki şahıs arasında yardımlaşmayı ve dayanışmayı temin için gerçekleşebilirdi. "*Hilf" (ç. ahlâf*) adı verilen bu ittifak ve antlaşmalar, kuruluş amacına veya kuruculara verilen sıfatlara göre *Hilfü'l-Fudûl, Hilfü'l-Mutayyebûn, Hilfü'l-Ahlâf* gibi adlarla anılırdı.

Hz. Muhammed (s.a.s.), Ficâr Savaşlarından kısa süre sonra Hâşim, Muttalib, Esed, Zühre ve Teymoğullarının ittifakı ile kurulan ***Hilfü'l-Fudûl*** Antlaşması'na katılmıştır.

Bu antlaşmanın gerçekleşmesine Hz. Muhammed (s.a.s.)'in amcası Zübeyr teşebbüs etmiştir. Teym kabilesi ileri gelenlerinden Abdullah b. Cüd'ân'ın evinde toplanan kurucu üyeler; zulme uğrayanların haklarını zalimlerden alıncaya kadar mücadele edeceklerine, Mekke halkından ve Mekke'ye dışarıdan gelen kimselerden haksızlığa uğrayanların yanında yer alacaklarına ve zalimden hakkını alıncaya kadar mazlumu destekleyeceklerine dair karar aldılar.
Yirmi yaşında iken bu antlaşmanın imzalanmasına iştirak eden Hz. Muhammed (s.a.s.), sonraları bu olaydan övgüyle bahsetmiş ve şunları söylemiştir: "Ben, Abdullah b. Cüd'an'ın evinde bir antlaşma yapılırken bulundum ki, bu antlaşmayı güzel ve kızıl develere değişmem. İslâm'da böyle bir antlaşmaya çağrılsam derhal kabul ederim".

3- Hz. Hatice İle Evliliği
Hatice, Kureyş'in Esedoğulları kolundan Huveylid b. Esed'in kızıdır. Hz. Muhammed (s.a.s.)'le evlenmeden önce başından iki evlilik geçmişti. Önce Ebû Hâle ile, onun ölümü üzerine Atîk b. Âbid ile evlenmişti. Hz. Hatice'nin her iki evlilikten de çocukları dünyaya gelmişti. İkinci kocasının da ölmesi üzerine kendini çocuklarına ve işine vermişti. Diğer zengin Kureyşliler gibi kendi adına Suriye ve Yemen'e ticaret kervanları gönderiyordu. Akıllı, zeki, namuslu, zengin ve güzel olduğu için Kureyş'in ileri gelenleri kendisiyle evlenmek istiyorlar, fakat o, bütün teklifleri reddediyordu.

Her ikisi de Mekkeli olduğu için Hatice ile Hz. Muhammed (s.a.s.)'in birbirlerini tanıdıkları muhakkaktır. Ancak evlenmeden kısa bir müddet önce, birbirlerini daha yakından tanımaya vesile olan önemli bir fırsat doğdu. Bu da Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Hatice'nin ticaret kervanını ücret karşılığında Suriye'ye götürmesidir. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Suriye seyahatinden önce de Hatice adına Meysere'nin eşliğinde Hicaz-Yemen kervan yolu üzerinde kurulan Hubâşe Panayırı'na ticaret maksadıyla gittiği kaynaklarımızda nakledilmektedir

Hatice bundan sonra Hz. Muhammed (s.a.s.)'e evlilik teklifinde bulundu. Bu evliliğe Hz. Hatice'nin arkadaşlarından ***Nefîse bint Ümeyye***'nin aracılık ettiği de söylenmektedir. Muhammed de kendisine yapılan bu teklifi amcalarıyla istişâre etti. Sonunda kabul etti; nikah ve düğün için bir gün kararlaştırıldı. Hz. Muhammed (s.a.s.), amcası Ebû Tâlib ve Hamza ile birlikte Hatice'nin evine gitti. Kureyş'in ileri gelenleri de merasimde hazır bulundular. Hatice, babası Huveylid Ficâr savaşlarından önce öldüğü için, amcası Amr b. Esed'e haber gönderdi.

Hz. Muhammed (s.a.s.) Hatice ile evlendiği sırada yirmi beş yaşında bulunuyordu. Hatice'nin ise kırk, kırk altı ve yirmi sekiz yaşında olduğuna dair rivayetler de mevcuttur. Genellikle kırk yaşında olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, yirmi sekiz yaşında olduğunu ileri sürenlerin görüşü, biyolojik gerçekler çerçevesinde kuvvet kazanmaktadır.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Hatice'den ikisi erkek, dördü kız olmak üzere altı çocuğu dünyaya geldi.
Erkek çocuklarının adları : Kâsım ve Abdullah
Kızlarının adları : Zeyneb, Rukıye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in kızlarından Rukıye, Zeynep ve Ümmü Gülsüm, babalarının sağlığında çeşitli aralıklarla, Fâtıma ise babasından altı ay sonra vefat etmiştir.

Araplarda ilk doğan çocuğa nispetle künye alma ve bu künye ile anılma adet olduğundan, Hz. Muhammed (s.a.s.) de Hatice'den olma ilk oğlu Kâsım'a nisbetle ***Ebü'l-Kâsım*** künyesini almıştır.

4- Kâbe Hakemliği

Hz. Muhammed (s.a.s.), otuz beş yaşında iken, yenilenen Kâbe'nin duvarına Hacerülesved'i yerine yerleştirme işinde Kureyş kabilelerine hakemlik yaptı.

Abdüddâroğulları ve *Adiyoğulları*, bu şerefi başkasına bırakmayacaklarına dair yemin ettiler. Ortaya çıkan anlaşmazlık neredeyse savaşa dönüşecekti.

a- Yetim ve Fakir Olarak Büyümesi

Hz. Muhammed (s.a.s.) yetim olarak büyüdü. Daha önce de belirtildiği gibi, doğmadan önce babası, altı yaşında iken annesi, sekiz yaşında iken de dedesi ölmüştü. Bundan sonra, amcasının yanında hayatını sürdürmüştü. Belki de Cenâb-ı Hak, ileride peygamber olarak görevlendireceği Hz. Muhammed (s.a.s.) için bu tür yetişme tarzını uygun görmüştü. O, anne-baba ve dedesinin yönlendirmesinden uzak olarak yetişti. Çünkü anne ve baba, yetişme dönemindeki çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve yönlendirilmesinde büyük paya sahiptir. Sonuç olarak, onun terbiyesini bizzat Cenâb-ı Hak üstlenmiştir, diyebiliriz. Nitekim Hz. Peygamber de bir hadisinde "Beni Rabbim terbiye etti ve en güzel şekilde terbiye etti"[87] buyurmuştur.

b- Ümmî Oluşu

Güvenilir kaynaklar Hz. Muhammed (s.a.s.)'in okuma yazma bilmediği, yani "ümmî" olduğu konusunda ittifak ederler. Onun yetiştiği dönemde Mekke'de okul yoktu. Az sayıda kimse, buraya dışarıdan gelen okur-yazar kişilerden ve bu kişilerin okuttuğu kimselerden kendi gayretleriyle okuma-yazma öğrenmişlerse de Hz. Muhammed (s.a.s.) okuma-yazma öğrenmedi. Şüphesiz ileride kendisine verilecek peygamberlik görevi de ilahî hikmet gereği onun okur-yazar olmamasını gerekli kılıyordu.

c. Ticaretle Meşgul Oluşu

Hz. Muhammed (s.a.s.) kendisine peygamberlik gelmeden önce ticaretle meşgul oluyordu. Bu meslek ona pek çok vasıf kazandırmıştır. Cesaret, kendisini aldatmak isteyenlere, yağmacı ve soygunculara karşı uyanıklık, bu vasıflardan birkaçıdır.

d- Çobanlık Yapması

Hz. Muhammed (s.a.s.) çocukluğunda ve gençliğinde çobanlık da yapmıştır. Bunu gerek sütannesi Halime'nin yanında bulunduğu sırada ve gerekse daha sonraki dönemde Mekke ve çevresinde yaptığı bilinmektedir.

Ecyâd mevkiinde çobanlık yaptığını bildirmiştir. Söylediğine göre peygamberler içinde çobanlık yapmayan yoktur.[96] Mesela Hz. Musa da, Hz. Davud da çobanlık ettikleri sırada peygamber olmuşlardır. Ancak buradan, çobanlığın peygamberliğin bir şartı olduğu da anlaşılmamalıdır.

e- Toplum İçindeki Yeri ve Çevresi

Hz. Muhammed (s.a.s.), Mekke ve Taif'in bilhassa zenginlikleriyle ünlü ileri gelenlerinden birisi değildi. Bu, kendisine vahiy geldikten sonra, Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle, muhaliflerinin onun hakkında söyledikleri sözlerden anlaşılmaktadır: "Bu Kur'an, iki şehrin (Mekke ve Taif) birinden büyük bir adama indirilmeli değil miydi? dediler"[98] Onlara göre peygamberlik Mekke zenginlerinden *Velîd b. Muğîre veya Taifli Urve b. Mes'ud*'a gelmeliydi.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in peygamberlikten önceki arkadaşları ve dostları ahlâkı düzgün, hatırı sayılır kimselerdi. Bunların en tanınmışı: ***Ebû Bekir***, Hatice'nin yeğeni olan ***Hakîm b. Hizâm*** Ezd kabilesine mensup tabip ve şair ***Dımâd b. Sa'lebe*** ve Mahzûm kabilesinden ***Kays b. Sâib*** de onun dostlarındandı.

f- Güvenilir Oluşu

Hz. Muhammed (s.a.s.), insana esas değeri kazandıran ahlakî meziyetleriyle ünlüydü. Bu meziyetlerinin başında güvenilir (emîn) olması gelmektedir. Güvenilirlik (emanet), esasında bütün peygamberlerin ortak vasfıdır. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) de tüm hayatında bu vasfı taşımıştır. Vefâlı, sözünde duran, mert, doğru sözlü ve güvenilir olduğu için halk arasında "***Muhammedüni'l-Emîn***" lakabıyla şöhret bulmuştur. Hatta O yirmi beş yaşlarındayken Mekke'de sadece "***el-Emîn***" diye anılıyordu. Nitekim Hatice onun güvenilir olduğunu bildiğinden ticaret malını kendisine rahatlıkla teslim etmiştir. O dönemde nakit ve menkul eşyaların muhafazası için herhangi bir kurum mevcut olmadığından, Kureyş'ten bazı kimselerin ona kıymetli eşyalarını emanet olarak bıraktıkları bilinmektedir. Hz. Muhammed (s.a.s.) bu emanetlere asla ihanet etmez ve sağlam bir

şekilde sahiplerine iade ederdi. En zor anlarında ve güç durumda kaldığı zamanlarda bile bu emanetlere hıyanet etmemiştir. O kendisine emanet edilen şey hususunda güvenilir olduğu gibi sözünde ve işinde de güvenilir idi. Asla vefasızlık yapmazdı.

g- Ahlâkı

Hz. Muhammed (s.a.s.), zeki, sakin, kendinden emin, ölçülü ve dengeli tutuma sahip, sözü dinlenir, herkes tarafından sevilen ve takdir edilen, doğruluğundan ve samimiyetinden şüphe edilmeyen bir karaktere sahipti. Meslektaşlarının saygısını kazanmış bir tacirdi. Hakbilir idi. Onunla peygamberlik öncesinde ticarî ilişkilerde bulunanlar, çok iyi bir arkadaş olduğunu, hak hususunda hatır-gönül tanımadığını, zerre kadar riyakarlık yapmadığını söylemişlerdir. Yalan söylemezdi. Dost-düşman herkes onun yalan söylemediğini itiraf ederdi. Akrabalarının hakkını gözetir, ailesiyle ilgilenir, geçimini helal yoldan kazanır, yetimleri korur, muhtaçlara, zayıf ve güçsüzlere yardımda bulunur, misafire ikram eder, herkesle iyi geçinirdi.

h- Dinî Hayatı

Hz. Muhammed (s.a.s.), kendisine vahiy gelmeden önce Arap Yarımadası'nda ve buranın sınırlarında yaygın olan Yahudilik, Hristiyanlık ve Mecusilik gibi dinlerden hiç birine girmedi. Bu dinlerin mensuplarının söylediklerine de yakınlık duymadı. Putlara tapan Mekkeli müşrikler arasında büyümesine ve yaşamasına rağmen putperestliğe de ilgi duymadı; putlara inanmadı, tapmadı, secde etmedi. Müşrik âdetlerinden hiçbirine meyletmedi. Arapların takip ettiği yolun yanlış, taptıkları putların ve bu putların gözüne girmek için yaptıkları işlerin boş olduğunu anlamıştı.

Hz. Muhammed (s.a.s.) Allah'ın varlığına, birliğine ve ahiret hayatına inanıyordu.

PEYGAMBERLİĞİN MEKKE DÖNEMİ

1- Hz. Muhammed'in Peygamber Olarak Görevlendirilişi

Kur'an-ı Kerim'de peygamberliğin (***bi'set***) nasıl başladığı konusunda ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Hadislerde ve tarih kitaplarında vahyin doğru rüyalarla (***er-ru'yâ es-sâdıka***) başladığı bildirilmektedir. Peygamberliğin ilk müjdeleri kabul edilen ve altı ay süren bu rüyaları gördüğü süre zarfında Hz. Muhammed (s.a.s.), biraz önce söylediğimiz gibi yalnız kalmayı tercih ediyor ve Hira'da tefekküre dalıyordu. O sırada kırk yaşındaydı. 610 yılı Ramazan ayının 27. gecesinde[102] sabaha karşı ibadetle meşgul olduğu sırada vahiy meleği Cebrail kendisine "Oku" emrini verdi.

er-ru'yâ es-sâdıka : Hadislerde ve tarih kitaplarında vahyin doğru rüyalarla başladığı bildirilmektedir.

Bi'set : Kur'an-ı Kerim'de peygamberliğin nasıl başladığı konusunda ayrıntılı bilgi mevcut değildir.

Varaka b. Nevfel : Hz. Muhammed (s.a.s.)'in vahy'in ilk gelişinde duyduğu korku ve endişeyi Hz. Hatice danışmak, olanları anlatmak için amcasının oğlu olan Hıristiyanlık ve Yahudilik hakkında çokça bilgisi olan bilgin olan bu kişiye gitmiştir. Okuma-yazma biliyordu. Kitâb-ı Mukaddesi çok incelemiş, onu İbrânîce harflerle Arapçaya çevirmişti.

Fetretü'l-Vahiy : İlk vahyden sonra Cebrâil (a.s)'ın uzunca bir süre Peygamber efendimize görünmemiş olması.

2- İslâm'a Davet ve İlk Müslümanlar

Hz. Peygamber Müddessir Sûresinin nâzil olması üzerine insanları İslâm'a davet etmeye başladı.

Kaynaklar onun kendisine peygamberlik görevi verilmesinden itibaren üç (veya dört) yıl boyunca İslâm'ı gizlice yaymaya çalıştığını ve açıkça davet yapılması emredilene kadar gizli davetin devam ettiğini kaydederler. Bu süre zarfında Hz. Peygamber tebliğini önce ailesine, sonra da dostlarına ve güvendiği kişilere yapmıştır.

Hz. Peygamber ilk davetini hanımı Hz. Hatice'ye yaptı. Nâzil olan ayetleri ona okudu. "Şimdi bana kim inanır?" deyince *Hatice* "Kimse inanmazsa ben inanırım" cevabını vererek Hz. Peygamber'in peygamberliğini ilk olarak tasdik etme şerefine nail oldu. Hz. Peygamber daha önce Cebrâil aleyhisselamın kendisine öğretmiş olduğu abdest ve namazı Hz. Hatice'ye öğretti. Hz. Peygamber'in kızları *Zeyneb, Rukıye ve Ümmü Gülsüm* de anneleri ile aynı zamanda İslâm'a girdiler. Fatıma ise o sırada henüz 4-5 yaşlarında bir çocuktu. Hz. Hatice ve kızlarından sonra, Hz. Peygamber'in evinde oturan ve o sıralarda henüz on veya on bir yaşında bulunan *Ali b. Ebû Tâlib* ile Hz. Peygamber'in azatlısı *Zeyd b. Hârise* de iman ettiler.

Ailesinden ilk Müslüman olanlar : Eşi ***Hz. Hatice***, kızları ***Zeyneb, Rukıye ve Ümmü Gülsüm***, Amcasının oğlu ***Ali b. Ebû Tâlib (Hz. Ali)*** azatlısı ***Zeyd b. Hârise.***

Dostlarından ilk Müslüman olanlar : *Ebû Bekir* ve onu davet ettiği arkadaşları *Osman b. Affân*, *Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Talha b. Ubeydullah*, Ebû Bekir'in daveti üzerine Müslüman olmuşlardır.

Dârülerkâm : (Erkam'ın evi). Henüz on yedi veya on sekiz yaşlarında iken İslâm'ı kabul eden Erkam b. Ebü'l-Erkam'a ait olan bu ev tebliğ faaliyeti için son derece elverişli idi. Kâbe'nin yakınında, Safâ tepesinin eteğinde bulunuyordu. Hac ve umre maksadıyla dışarıdan gelenlerle dikkati çekmeden burada temas kurma imkanı vardı. Ayrıca Mekkeli Müslümanlar da Erkam'ın evine kolayca gelip gidebiliyorlardı. Hz. Peygamber burada bir yandan ashâb-ı kirâma dinî bilgiler öğretiyor; diğer yandan insanları İslâm'a davet ediyordu.

Müslümanlara Kur'ân okuyor, onlarla birlikte namaz kılıyordu. Bu evdeki faaliyetler sonucu birçok kimse İslâm'ı kabul etmiştir. ***Hz. Ömer burada Müslüman olanların sonuncusudur.*** Dârülerkam'ın ikametgah olarak kullanılması ilk Müslümanların İslâm'ı kabul tarihlerine bir esas teşkil etmiştir. Nitekim kaynaklarda sahâbîlerin Müslüman oluşları, Resûlullah'ın "Dârülerkam'a girmesinden önce", "Darülerkam'da iken" ve "Dârülerkam'dan sonra" şeklinde tarihlendirilmiştir.

Hz. Peygamber, nübüvvetin 6. yılında Zilhicce ayında Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla Dârülerkam'dan ayrılmıştır.

Hz. Peygamber, "En yakın akrabanı uyar"[112] ve "Ey Muhammed! Artık emrolunanı açıkça ortaya koy. Puta tapanlara aldırış etme"[113] âyetlerinin nâzil olması üzerine açıkça İslâm'a davet etmeye, önce yakın akrabalarından başlamak üzere tüm Kureyş'e, daha sonra da diğer kabilelere tebliğde bulunmaya başladı.

Şuarâ Sûresinde, açıkça en yakın akrabasını uyarması emrediliyordu.

Hz. Peygamber'in uğrayıp İslâm'ı tebliğ ettiği kabilelerden başlıcaları: Kinde, Kelb, Hanîfe, Âmir b. Sa'saa, Muhârib, Fezâre, Gassân, Süleym, Abs, Uzre, Şeyban kabileleridir.

3- Müşriklerin Tepkisi

Kureyş'in düşmanlığı, sözlü hakaret, dövmek, boykot, işkence ve hatta öldürmeye kadar varan boyutlarda devam etti. En fazla baskıya maruz kalanlar, köleler ve himaye edecek kimseleri olmayan Müslümanlardı. Müşrikler, hür ve itibarlı kimseleri pek fazla rahatsız edemedikleri için hınçlarını köle ve câriyelerden alıyorlardı.

Hz. Ebû Bekir'in satın alarak hüriiyetine kavuşturduğu köleler: Bilâl-i Habeşî ve annesi Hamâme, Âmir b. Füheyre, Ubeys, Ümmü Ubeys, Ebû Fükeyhe, Zinnîre, Nehdiye ve Lübeyne Hz. Ebû Bekir'in kurtardığı sahâbîler arasındadır.

Hz. Peygamber'in en şiddetli muhalifi : Amcası Ebû Leheb ve karısı Ümmü Cemîl

Ebû Leheb, kapısının önüne necaset koyar, Ümmü Cemîl de topladığı dikenleri gece vakti geçeceği yola atardı. Bunun üzerine ***Tebbet Sûresi nazil olmuştur***.

Mekkelilerden İslâm düşmanı olanların en meşhurları : Ebû Leheb, Ebû Cehil, Velîd b. Muğîre, Âs b. Vâil, Nadr b. Hâris, Ebû Uhayha, Ukbe b. Ebî Muayt, Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa, Ümmü Cemîl, Ümeyye b. Halef ve Übey b. Halef

Müşriklerin kötüleyerek mecnun, şair ve sihirbaz olduğunu Hz. Muhammed (s.a.s.)'le konuşmamamlarını tembih ettikleri halde merak edip Hz. Peygamber ile konuşan ve Müslümanlığı kabul eden iki kabile reisi:

1- Ezd-i Şenûe kabilesinin başkanı olan Dımâd b. Sa'lebe

2- Devs kabilesinin ileri gelenlerinden şair Tufeyl b. Amr.

4- Müşriklerin Uzlaşma Teklifleri

Müşrikler bizzat Hz. Peygamber'in kendisine başvurarak da bazı tekliflerde bulundular. Bir defasında Utbe b. Rebîa tek başına, bir başka zaman da heyet halinde ona başvurarak, bu hareketiyle mal istiyorsa mal vermeyi, saltanat istiyorsa kendisini başkan yapmayı, hasta ise tedavi ettirmeyi önerdiler. Fakat Hz. Muhammed (s.a.s.), gayesinin bunlar olmadığını, Allah tarafından kendisine verilen peygamberlik görevini yerine getirdiğini ve bu uğurda her şeye katlanacağını bildirdi.

Bundan bir sonuç alamayan müşrikler, "Biz senin ibadet ettiğine ibadet edelim, sen de bizim taptıklarımıza tap" şeklinde bir teklif daha götürdüler. ***Bunun üzerine Kâfirûn Sûresi nâzil oldu***. Bu sûrenin meâli şöyledir: "De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz. Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim. Evet, siz de benim taptığıma tapıyor değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır".

5- Muhalefet Sebepleri

Kur'ân-ı Kerîm, insanları Allah'ın birliğine inanmaya ve sadece ona ibadet etmeye çağırıyor, putları ve putperestliği kötülüyor, onların ne fayda ve ne de zarar verdiğini açıklıyordu. Bu âyetlerden bazıları şunlardır: "Siz, Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyorsunuz, asılsız sözler uyduruyorsunuz". "Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ve ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar". Yine Kur'ân-ı Kerim, putların ve putperestlerin cehenneme yakıt olacaklarını bildiriyordu: "Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız...". Aynı zamanda meleklere ve cinlere tapanları eleştiriyor, insanların ve

cinlerin Allah'a ibadet etmek için yaratıldıklarını açıklıyordu. Kısacası, müşriklerin tüm bâtıl inanç ve ibadetlerine karşı çıkıyor, kendilerini tevhide davet ediyordu. Onlar ise, atalarından miras olarak devraldıkları inanç, tapınma ve gelenekleri terketmek istemiyorlardı.

Ebû Cehil, peygamberliği Mekke şehrinin idaresi ve hac ibadeti ile ilgili görevlerden birisi gibi telakki ediyor ve bu görevin Abdümenâfoğulları içinden birisine verilmesine tahammül edemiyordu. Onun bu husustaki düşüncesini dile getirdiği bir sözü şöyledir: "Sikâye, rifâde ve meşvere görevleri Abdümenâfoğullarının elinde bulunmaktadır. Şimdi de Peygamber onlardan çıktı. Peki bize ne kaldı"

Kimi muhalifler Kur'an'ın Hz. Muhammed (s.a.s.)'den daha asil birisine verilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Velid b. Muğîre, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in peygamber olmasını bir türlü kabul edememiştir. O, şöyle derdi: "Nasıl olur? Ben Kureyş kabilesinin büyüğü ve başkanı olayım da bir kenara bırakılayım. Muhammed'e vahiy gelsin? Nasıl olur Ebû Mes'ud Amr b. Umeyr es-Sakafî, Sakîf kabilesinin başkanı olsun da o da bir kenara bırakılsın? İkimiz bu iki şehrin (Mekke ve Tâif) başkanlarıyız". Onun görüş ve iddialarına cevaben Yüce Allah şöyle buyurur: "Onlar dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı? Rabb'inin nimetini onlar mı paylaşıyorlar"?

6- Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman Oluşları

Kureyş müşriklerinin İslâm'a muhalefetinin bütün şiddetiyle devam ettiği bir sırada, kahramanlık ve yiğitlikleriyle meşhur iki kişi, Hamza b. Abdülmuttalib ve Ömer b. Hattab İslâmiyet'i kabul ettiler. Bu olay, Müslümanların güçlenmesine vesile olduğu gibi İslâm muhaliflerinde de şok etkisi yaptı. Öneminden dolayı ilk İslâm Tarihi kaynakları bu iki şahsın Müslüman oluşlarıyla ilgili olayları müstakil başlıklar altında kaydederler.

Hz. Hamza, yeğeni Hz. Muhammed (s.a.s.)'den bir kaç yaş büyüktü. *İkisi çocukluk arkadaşı ve süt kardeşi idiler.* Hz. Hamza avlanmayı severdi. Avdan dönünce evine gitmeden Kâbe'yi tavaf ederdi. Güçlü, kuvvetli idi; haksızlığa maruz kalanlara destek olurdu. Henüz Müslüman olmamıştı, ama yeğenini çok seviyor ve ona yapılan haksız muamelelere çok üzülüyordu.

Hz. Peygamberin hem amcası hemde süt kardeşi: Hz. Hamza

Hz. Hamza'nın İslâmiyet'i kabulü Hz. Ömer'den önce idi ve o sırada Hz. Peygamber Dârülerkam'da faaliyetini sürdürüyordu. Hz. Peygamber bir taraftan tebliğ vazifesini sürdürürken diğer taraftan İslâm'ın ve Kur'an'ın zaferi için bazı kuvvetli şahsiyetlerin hidayete ermesini Yüce Allah'tan niyaz ediyordu. Ebû Cehil ve Ömer'den birinin hidayeti için şöyle dua etmiştir: "*Allah'ım! İslâmiyeti ya Ebü'l-Hakem b. Hişam (Ebû Cehil) veya Ömer b. Hattâb ile te'yid edip güçlendir*." Bu duadan nasibini alan ***Ömer b. Hattab*** olmuştur.

Ömer'in İslâm'ı kabul etmesi Müslümanları güçlendirdi ve sevindirdi. Onun Müslüman oluşu Habeş Hicreti'nden sonra ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'in peygamber oluşunun 6. yılının Zilhicce ayında (m. 615) gerçekleşmiştir.

7- Habeşistan'a Birinci Hicret

Hz. Peygamber, sahâbenin karşı karşıya kaldığı sıkıntılardan dolayı üzülüyor, ancak elinden bir şey gelmiyordu. Sonunda onlara "Allah çektiğiniz sıkıntılardan kurtulmanız için bir yol gösterinceye kadar

Habeşistan'a göç etseniz iyi olur. Zira orada, yanındakilerden hiç birine zulüm yapılmayan bir hükümdar vardır" diyerek bu ülkeye gitmelerini tavsiye etti.

Bunun üzerine Müslümanlardan bir kısmı Habeşistan'a göç ettiler. Bu, İslâm'da ilk hicrettir. Kaynaklar Habeşistan'a hicretin iki kez olduğunu, birincisinin *peygamberliğin 5. yılında (m. 615) ve Recep ayında* gerçekleştiğini kaydederler.

Birinci Habeş hicretine katılanların, *dördü kadın, on biri erkek olmak üzere toplam on beş kişi.*

Bunlar : Osman b. Affan ve hanımı Rukıye, Ebû Huzeyfe b. Utbe ve hanımı Sehle bint Süheyl, Ebû Seleme ve hanımı Ümmü Seleme, Âmir b. Rebîa ve hanımı Leylâ bint Ebû Hasme, Zübeyr b. Avvâm, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Osman b. Maz'ûn, Ebû Sebre, Hâtıb b. Amr ve Süheyl b. Beydâ'dır. Görüldüğü gibi bunlardan bazıları hanımı ile birlikte gitmişlerdir.

8- Habeşistan'a İkinci Hicret

Müşriklerin baskılarının gittikçe artması üzerine Birinci Habeş hicretinden bir yıl sonra Câfer b. Ebû Tâlib'in başkanlığında seksen iki erkek ve on sekiz kadından oluşan bir grup Müslüman daha Habeşistan'a hicret etti.

9- Hâşimoğullarına Boykot

Hâşimoğulları üç yıl boyunca peygamberliğin yedinci yılından (616), onuncu yılına (619) kadar burada sosyal ve ekonomik boykot altında yaşadılar. Hz. Peygamber, Hz. Hatice ve Ebû Tâlib tüm servetlerini tükettiler.

Zilkurbâ : Şi'bu Ebû Tâlib'de Hâşimoğulları ile birlikte sıkıntı çeken Muttaliboğullarını daha sonra Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen yakın akrabası (Zilkurbâ) arasına dahil etmiştir. Hâşimoğullarına, Muttaliboğullarıyla aynı derecede akraba olan *Abdüşemsoğullarıyla Nevfeloğullarını* ise Zilkurbâ'nın dışında tutmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.s.) bir ağaç kurdunun Kâbe binası içine asılan boykot vesikasının, "Bismikellâhümme" sözü müstesna, zulüm ve akrabalık bağlarını hiçe sayan ifadeler içeren geri kalan kısımlarını yiyip yok ettiğini bildirdi. Müşrikler, vesikanın Hz. Muhammed (s.a.s.)'in söylediği şekle bürünmüş olduğunu gördüler ve boykot hareketine son verdiler (***Peygamberliğin 10 yılı/619).*** Müşrikler bu boykotla umduklarını elde edemediler; İslâm'ın yayılışını önlemek için başvurdukları bu girişimleri de başarısızlıkla sonuçlandı.

10- Hüzün Yılı

Boykotun sona ermesinden sonra, Resûlüllah'ı koruyan ve seven amcası Ebû Tâlib ve hanımı Hz. Hatice kısa süre arayla vefat ettiler. Bu yıl, Hz. Peygamber'in ifadesiyle üzüntü yılı (Âmü'l-Hüzn) oldu.

Ebû Tâlib, boykotun kalkmasından sekiz ay yirmi gün sonra, Hz. Hatice de ondan kısa süre sonra, peygamberliğin 10. yılında, 10 Ramazan/19 Nisan 620'de vefat etti. Hz. Hatice vefat ettikten sonra Hz. Peygamber Hz. Hatice'yi Mekke'nin Hacûn adındaki mezarlığına (Cennetü'l-Muallâ) götürerek kendi

elleriyle defnetti. O günlerde henüz cenaze namazı farz kılınmamıştı. Daha sonra Hz. Peygamber sık sık mezarlığa gidip onun kabrini ziyaret ederdi.

11- Sakif Kabilesini Ziyaret

Hz. Muhammed (s.a.s.) yanına Zeyd b. Hârise'yi alarak Tâif'e gitmeye karar verdi.

Hz. Peygamber daha sonraki bir dönemde kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapta, Tâif yolculuğu esnasında karşılaştığı sıkıntının Uhud savaşında karşılaştığından daha şiddetli olduğunu söylemiştir.

Hz. Peygamber ve Zeyd, Utbe ve Şeybe'nin bağında istirahat ettiler. Burada bu iki kardeşten birinin kölesi olan Addâs, efendilerinin emriyle Hz. Peygamber'e bir tabak üzüm sundu. Hz. Peygamber'in yemeğe başlarken "Bismillah" demesi Addâs'ın dikkatini çekti ve "Bu bölgenin halkı bu sözü kullanmaz" dedi. Hz. Peygamber ona nereli olduğunu sordu. Addâs Ninovalı ve Hristiyan olduğunu söyledi. Hz. Peygamber "Demek ki, sâlih bir kişi olan Yûnus b. Mettâ'nın şehrindensin" dedi. Addâs Hz. Peygamber'e Yûnus b. Mettâ'yı nereden bildiğini sordu. Hz. Peygamber de "O benim kardeşimdir. O bir peygamberdi. Ben de peygamberim" dedi. *Addâs bunun üzerine Müslüman oldu.*

Sonunda Nevfeloğullarının başkanı Mut'im b. Adiy onu himayesine aldı ve oğullarıyla birlikte kendisini korudu. Hz. Peygamber önce Kâbe'yi tavaf ederek iki rekat namaz kıldı ve daha sonra evine gitti.

12- İsrâ ve Mi'rac

Üç yıl süren sosyal ve ekonomik boykotun ardından amcasını ve hanımını kaybetmesi, daha sonra da Taif'ten eli boş dönmesi Hz. Peygamber'i son derece üzmüştü. Bazı dinî talimatları bildirme yanında, onun üzüntüsünü ve sıkıntısını hafifletmek maksadıyla İsrâ ve Mi'rac hadisesi vuku bulmuştur. Hz. Peygamber'in geceleyin Mekke'den Mescid-i Aksâ'ya götürülmesine İsrâ, göklere çıkarılmasına da Mi'râc denir. Kur'an-ı Kerim'de İsrâ Sûresi 1. ayette İsrâ'dan bahsedilmekte ve şöyle buyrulmaktadır: "Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir". Mescid-i Aksâ'dan göklere çıkarıldığına dair bilgiler ise bir kısmında uzun ve bir kısmında da kısa olarak hadis, siyer ve tarih kitaplarında mevcuttur. İsrâ ve mi'racın vuku bulduğunda ittifak vardır.

13- Akabe Bîatları

İslâm'ın Medine'de tanınmasında, yayılmasında ve hatta buraya hicrete zemin hazırlanmasında Akabe Bîatlarının önemli rolü olmuştur. Akabe Mekke'de, Mescid-i Haram'a üç kilometre kadar uzaklıkta, Mina hudutları içinde ve etrafı tepelerle çevrili küçük ve kuytu bir vadidir. *Hz. Peygamber bu mevkide, 620, 621 ve 622 yıllarında üç yıl üst üste hac mevsiminde Medinelilerle görüşmüştür. Bu görüşmelerden ilki sadece mülâkat, ikincisi ve üçüncüsü ise bîat şeklinde gerçekleşmiştir.*

Bunlar, Es'ad b. Zürâre, Avf b. Hâris, Râfi' b. Mâlik, Kutbe b. Âmir, Ukbe b. Âmir ve Câbir b. Abdullah adlı şahıslardı.

Bir sonraki yıl, peygamberliğin on ikinci yılında (621) Zilhicce ayında, içlerinde Birinci Akabe Görüşmesi'nde bulunan altı kişinin de yer aldığı *on'u Hazrecli, ikisi Evsli on iki kişi* söz verdikleri gibi Akabe'de Hz. Peygamber'le buluştular.

Mus'ab b. Umeyr : Birinci Akabe Bîatı denilen bu olaydan sonra Hz. Peygamber Yesrib halkına Kur'an'ı öğretmesi ve henüz Müslüman olmayanları İslâm'a davet için *Mus'ab b. Umeyr*'i gönderdi. Mus'ab, Es'ad b. Zürâre'nin evinde misafir oldu.

14- Hz. Peygamber'in Mekke Dönemindeki Mesajına Toplu Bir Bakış

Kur'ân-ı Kerim'in sayfa itibarıyla yaklaşık beşte üçlük kısmının Mekke döneminde nâzil olmuştur.

İslâm'ın Mekke döneminde nâzil olan âyetlerde genel olarak tevhid, nübüvvet, ahiret gibi temel inanç konuları işlenmiş, ibadet ve ahlakla ilgili esaslar konulmuştur.

Bu dönemde Hz. Peygamber'in daveti her şeyden önce inancı putperestlikten, şirkten, âhireti inkârdan temizleme noktasında odaklanmıştır. Bu çerçevede tevhid inancını kalplere yerleştirme, Allah'a, kitaplara, meleklere ve peygamberlere iman üzerinde durulmuştur. Bu esasların kabulüne zemin hazırlamak, insanların kanıtla ve gönül rızası ile inanmasını sağlamak için de, aklın kabul edebileceği gerçekler dile getirilmiş, insanın ve evrenin yaratılışındaki düzenle ilgili deliller ortaya konulmuştur. Ayın ve güneşin, belirlenen ve bir ölçüye göre kendi yörüngelerinde akıp gittikleri, yer ve göğün yaratıldıkları, bunların aralarında denge ve düzen sağlandığı belirtilmiştir. Bir âyet-i kerîmede "Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı, ki Allah onu bina etti"[178] buyrulmuştur.

HİCRET VE MEDİNE'DE İSLÂM TOPLUMUNUN OLUŞUMU

1- Hicret

Hicret kelimesi sözlükte terketmek, ayrılmak, bir yeri terkederek başka bir yere göç etmek anlamına gelir. Istılahta ise, özel olarak Hz. Peygamber'in ve Mekkeli Müslümanların Medine'ye göçünü, genelde ise, gayr-i müslim bir ülkeden İslâm ülkesine göç etmeyi ifade eder.

Hz. Ömer hariç diğer Müslümanlar gizlice hicret etmişlerdi.

Ebû Cehil: Bir teklif ortaya attı. Buna göre her kabileden birer tane güçlü kuvvetli genç seçilip ellerine keskin birer kılıç alarak, tek kişinin vuruşu gibi hep birlikte Hz. Muhammed (s.a.s.)'in üzerine saldıracaklar ve onu öldüreceklerdi. O zaman Hâşimoğulları tüm kabilelere karşı kan davasına kalkışamayacaklar ve diyete razı olmak zorunda kalacaklardı. Diyeti bütün kabileler ortaklaşa ödeyecekti. Bu teklif oybirliği ile kabul edilerek uygulanmasına karar verildi. Bu hususa Kur'an-ı Kerim'de işaret edilmektedir: "*Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarken Allah da onlara tuzak kuruyordu. Çünkü Allah, tuzak kuranların en iyisidir.*"

Müşriklerin almış olduğu karardan sonra Cebrâil, Hz. Peygamber'e gelerek Allah Teâlâ'nın hicret için kendisine izin verdiğini bildirdi. Kureyş'in suikast teşebbüsüne dair karar aldıklarını komşularından duyup Hz. Peygamber'e haber veren kişinin, Abdülmuttalib'in kardeşinin kızı Rukayka bint Sayfiy olduğu da kaydedilir.

Abdullah b. Üreykıt : Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir ‘e medineye hicret ederken klavuzluk yapmıştır.

Sürâka : Hz. Peygamber ve arkadaşlarının kabilelerinin yakınından geçtiğini öğrenir öğrenmez silahlanarak atına bindi ve harekete geçti. Resûl-i Ekrem ve arkadaşlarına yaklaşınca atının ayakları

sürçtü. Tekrar toparlanarak atını mahmuzladı; bu defa atın ayakları kuma saplandı ve kendisi de yere düştü. Atını kendi çabasıyla kurtaramayıp olayda da fevkalade bir durum sezince eman diledi.

Kafile Kudeyd'e gelince yiyecek bir şeyler almak üzere Huzâa kabilesine mensup Ümmü Ma'bed (Âtike bint Hâlid)'in çadırına uğradı. Burada istirahat edip yemek yediler.

Hz. Peygamber 12 Rebîülevvel 1/24 Eylül 622'de Medine'ye 3 km. kadar uzaklıkta bulunan Kubâ'ya ulaştı. Burada Evs kabilesinin bir kolu olan Avf b. Mâlikoğulları oturuyordu. Hz. Peygamber bunlardan Amr b. Avfoğullarına misafir oldu. Bu kabilenin reislerinden Külsûm b. Hidm, kendisini dört (veya on dört) gün ağırladı. Bu süre zarfında Kubâ mescidi inşa edildi. Bu mescidin kıble tarafına gelen duvarına ilk taşı Hz. Peygamber, onun yanına ikinci taşı da Hz. Ebû Bekir koydu. Mekke'de üç gün üç gece kaldıktan ve kendisine bırakılan emanetleri sahiplerine iade ettikten sonra yola çıkan Hz. Ali Kuba'da Hz. Peygamber'le buluştu.

Hz. Peygamber bir Cuma günü Kubâ'dan Medine'ye doğru hareket etti. Sâlim b. Avfoğullarının oturduğu **Rânûnâ** vadisinin ortasında arka arkaya iki hutbe okuyarak yüz kadar Müslümanın iştirakiyle *Medine'de ilk Cuma namazını kıldırdı*. Buradaki mescid bugün "***Cuma Mescidi***" olarak bilinir.

Devenin çöktüğü yere evi en yakın olan Ebû Eyyûb el-Ensârî (Hâlid b. Zeyd), Hz. Peygamber'in eşyalarını alarak evine götürdü ve kendisini Mescid'in ve yanındaki odaların inşaatı tamamlanıncaya kadar yedi ay boyunca misafir etti. Esa'd b. Zürâre de Hz. Peygamber'e üzerinde yatması için bir serîr (karyola) hediye etti. Hicretten sonra ***Yesrib şehri "Medinetü'r-Resûl" veya "el-Medinetü'l-Münevvere***" adını aldı.

Hicret, müslümanların tarihe bakışını etkilemiştir. Öneminden dolayı Hz. Ömer zamanında (17/638) takvim başı olarak kabul edilmiştir. Peygamberimiz hicret ettiğinde kamerî takvime göre elli üç yaşındaydı.

2- Hicret Esnasında Medine

Bilindiği üzere eski adı "Yesrib" olan Medine, İslam'ın doğduğu ve Hz. Peygamber'in hicret ettiği sıralarda Hicaz bölgesinin önemli yerleşim merkezlerinden biriydi. Medine kelimesi aslında büyük kasaba ve şehir manasına gelen bir cins isimdir. Yesrib adı fesat anlamına gelen bir kökten geldiği için Hz. Peygamber hicretten sonra buraya hoş ve güzel anlamına gelen Tâbe veya Taybe unvanlarını vermiştir. Daha sonra Medine diye isimlendirilmiştir. Çünkü burayı bilinen anlamda bir şehir haline getiren Hz. Peygamber olmuştur. Önce "Medînetü Resûlillah" (Allah Resûlünün şehri) ve Medînetü'n-Nebî denilmiş ve daha sonra Medîne şeklinde kullanılır hâle gelmiştir.

Hicretten sonra *Adiy b. Neccâr oğulları yurduna yerleşen Hz. Peygamber*, burayı siyasal, sosyal, kültürel ve medenî bir merkez haline getirmiştir. Şehir, Kur'an-ı Kerim'in Medenî âyetlerinde "Yesrib" ve "Medine" adlarıyla anılmıştır.

Es'ad b. Zürâre : Neccâr oğullarından *Es'ad b. Zürâre*, İslam'ı yayma faaliyetlerine önemli katkıda bulundu ve *Mus'ab b. Umeyr*'e yardımcı oldu.

3- Kurumsallaşma Sürecinin Başlaması

a- Mescid-i Nebevî ve Hz. Peygamber Döneminde Diğer Mescitler

Mescid-i Nebevî : (Peygamber Mescidi)'dir. Hz. Peygamber devesinin çöktüğü alana bir Mescid inşa etmeye karar verdi. Medinelilerin hurma kuruttuğu bu arsayı satın almak istediğinde sahipleri, karşılıksız olarak vermek istediler. Ancak Hz. Peygamber bunu kabul etmedi. Arsanın değeri olan on dinarı Hz. Ebû Bekir ödedi.

Başlangıçta kıblesi Kudüs'e doğru olan Mescid-i Nebevî'nin üç kapısı vardı.

Bâbü's-Selâm : Mescid-i Nebevî'nin Birinci kapısı güneyde, bugünkü kıble duvarında bulunuyordu.

Bâbü-Cibrîl : İkinci kapı doğu tarafında idi. Hz. Peygamber bu kapıyı kullanırdı

Bâbü-Âtike : Üçüncü kapı ise batı yönünde bulunuyordu.

Güney duvarı boyunca Suffe denilen bir revak veya gölgelik bulunmaktaydı. Kıble, Kudüs'ten Kâbe'ye çevrilince güney yönünde bulunan kapı kapatılarak kuzey yönünde aynı adla yeni bir kapı açıldı. Diğer kapılarda herhangi bir değişiklik yapılmadı. Suffe ise güneyden kuzeye nakledildi.

Bugünkü anlamda oyuntu şeklindeki ilk mihrab, Emevî halifelerinden ***Ömer b. Abdülaziz'***in Medine valiliği sırasında yapılmıştır.

Meşrube, şurfe, hızâne : Hz. Peygamber'in evinin odalarından birisi. Burası gıda maddeleri, silahlar vesaire eşyanın saklandığı bir devlet hazinesi (***Beytülmâl***) olarak kullanılmaktaydı. *Buranın muhafaza ve idareciliği ile **Bilâl-i Habeşî** görevlendirilmişti.*

Ebû Eyyûb el-Ensârî : Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra evi tamamlanıncaya kadar yedi ay boyunca Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde kaldı.

Ebû Râfi' ile Zeyd b. Hârise : Resûl-i Ekrem aile fertlerini Medine'ye getirmek üzere Mekke'ye gönderdi.

Mescid-i Nebevî ibadet mahalli olmanın yanında, Hz. Peygamber'in sohbet ve vaaz yaptığı, askerî işlerin müzakere edildiği, elçilerin kabul edildiği, bazen duruşmaların yapıldığı, folklor gösterilerinin tertiplendiği bir mekândı.

Mescid-i Nebevî, elçilerin kabul yeri olarak kullanılırdı. 5/626 yılından itibaren 11/632 yılına kadar, 9/630 yılında daha yoğun olmak üzere, Arabistan'ın çeşitli bölgelerinden Medine'ye heyetler gelmiştir.

Üstüvânetü'l-Vüfûd : "Elçiler Sütunu". Peygamberimiz elçileri Mescid'de "Elçiler Sütunu" adını taşıyan bir direğin önünde kabul ederdi.

Mescidü'l-Kıbleteyn (İki Kıbleli Mescid) : Adını kıblenin değişmesinden alan bu mescid, *Hazrec'den Benî Selime'ye aitt*i. Hz. Peygamber Medine'ye hicretinden sonra on altı veya on yedi ay Kudüs'e doğru yönelerek namaz kılmıştı. Hicretin ikinci yılında Hz. Peygamber sahâbîleri ile Benî Selime mescidinde öğle namazının ilk iki rekatını kılınca kıblenin değişmesi ile ilgili ayet nâzil oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber yönünü Kâbe'ye çevirdi. Böylece Hz. Peygamber iki ayrı kıbleye dönmüş olarak namaz kıldığı için bu mescid "İki Kıbleli Mescid" adını almıştır.

b- Suffe

Suffe, Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde üzeri hurma dallarıyla örtülü, fakir, kimsesiz ve barınacak yeri olmayan Müslümanlar için yapılmış gölgelikti. Burada kalanlara Suffe Ehli, Suffe Ashâbı denilirdi. Suffe Ehli, kimsesiz muhâcirler, bekarlar, Arap kabilelerinden Müslüman olup Medine'ye göç edenler ile ilim tahsil etmek isteyen sahâbîlerden oluşuyordu. Bunlar genellikle yoksul kimselerdi.

Ubâde b. Sâmit : Suffe'de Kur'an öğretmek üzere öğretmenlik yapıyordu.

Hz. Peygamber Medine dışına irşad ve İslâm'ı anlatmak için bir kimse veya ekip göndereceği zaman Suffe Ashabı arasından seçerdi. Bunlardan orduya katılanlar, diplomatik faaliyetlerde görevlendirilenler ve müezzinlik yapanlar da vardı.

c- Yeni Bir Kardeşlik Sistemi

Şimdi sıra Muhacirlerle Ensarı kardeşleştirmeye gelmişti. Hz. Peygamber, Enes b. Mâlik'in evinde (bir rivayete göre Mescid-i Nebevî'de) hicretin birinci yılının ortalarında onları topladı ve ikişer ikişer kardeşleştirdi. Bu sistemin yüklediği sorumlulukları taraflara açıkladı.

Kardeşleştirilen kimselerden bazıları şunlardır:

Hz. Ebû Bekir ile Hârice b. Zeyd,
Abdullah b. Mes'ud ile Muâz b. Cebel,
Mus'ab b. Umeyr ile Ka'b b. Mâlik

Kardeşleştirmenin, rastgele seçilen iki kişinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmadığını; bilakis hicretten itibaren altı ayı aşkın bir süre zarfında Hz. Peygamber'in müslümanları iyice tanıyarak, durumlarını inceleyerek ve her çift arasında ortak vasıflar bularak bunu gerçekleştirdiğini belirtmek gerekir.

d- Birarada Yaşama Tecrübesi

Hz. Peygamber ve Müslümanlar vesîkanın şartlarına riayet ettiler. Yahudilerin vesîkanın şartlarına her riayetsizliklerinde Hz. Peygamber, onlara ahde vefa göstermeleri gerektiğini hatırlatmıştır. Ancak Yahudilerin vefasız davranmaları, Kureyş'i tahrik etmeleri, hileleri, Evs ve Hazrec'in aralarını bozmaya çalışmaları, Resûl-i Ekrem'e suikast tertiplemeleri gibi davranışları sebebiyle önce onlardan Kaynukâ', sonra Nadîr grupları şehirden çıkarıldılar. Hendek savaşından sonra da Kurayza'nın cezalandırılmasıyla vesîka yürürlükten kalkmış oldu.

4- Hicretin İlk Yıllarında Diğer Bazı Önemli Gelişmeler

İstatistiğe önem veren Hz. Peygamber, hicretten sonra Müslümanların bir sayımını yaptırmıştır. Müslümanlıkta bu ilk nüfus sayımının yapıldığı yıl ve sayımın sonucunda elde edilen rakam hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Ancak hicrî 1. yılda yapıldığı ve sayım sonucunda Müslümanların sayısının 1500 olduğu kabul edilmektedir.

Hz. Âişe ile Evliliği : Hicretin 1. yılı şevval ayında (Nisan 623) veya 2. yılın şevval ayında (Nisan 624) Hz. Peygamber Hz. Âişe ile evlenmiştir.

Ezan'ın yürürlüğe konması : Hicretin 1. (622) veya bir rivayete göre 2. (623) yılında ezan yürürlüğe konmuştur.

Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe'ye rüyasında ezan öğretilmiş ve o da ertesi gün Hz. Peygamber'e gelerek durumu anlatmıştı. Hz. Peygamber "Bu sâdık bir rüyadır"[251] diyerek Bilâl-i Habeşî'ye ezan cümlelerini öğretti. Bilal-i Habeşî de ***Neccâroğullarına*** ait yüksek bir evin damına çıkarak ilk olarak sabah ezanını okudu. Daha sonra Mescid-i Nebevî'nin arka tarafına ezan okumak için özel bir yer yapıldı.

Cuma Namazı'nın Farz kılınması : Hicretin birinci yılında Cuma Namazı farz kılınmıştır.

Önceleri gerek yolculukta ve gerekse mukîm iken bütün namazlar ikişer rekat kılınıyordu. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden bir ay sonra Rebîülâhir ayında, mukîm iken kılınan ***öğle***, ***ikindi*** ve ***yatsı*** namazları dört rekata çıkarıldı.

Oruc'un farz kılınışı : Hicretin ikinci yılı şaban ayında ramazan orucu farz kılındı. Aynı yılın Ramazan bayramından bir iki gün önce Hz. Peygamber ***fıtır sadakası*** ile ilgili hükümleri bir hutbesinde halka açıkladı. Şevval ayının girmesiyle birlikte bayram namazı kıldırdı.

Kurban bayramı namazı'nın kılınması : Zilhicce ayının onuncu günü de kurban bayramı namazı kılındı.

Zekat'ın farz kılınması : Hicretin ikinci yılında Ramazan ayından sonra ise zekat farz kılındı.

Hz. MUHAMMED'İN İSLÂM'A VE MÜSLÜMANLARA YÖNELİK SALDIRILARLA MÜCADELESİ-I

1- Müşriklerle İlişkiler

a- Hz. Peygamber, Barış ve Savaş

Peygamberliğin Medine döneminde, Hudeybiye Antlaşması'ndan Mekke'nin Fethi'ne kadar yaklaşık iki yıl devam eden barış dönemi dışında Mekke müşrikleriyle ve diğer müşrik Arap kabileleriyle ilişkiler genellikle mücadele ve savaş şeklinde geçmiştir. Ancak, Kureyş müşriklerine karşı izlediği politikada Hz. Peygamber'e yardımcı olan *Huzâa*'nın bazı kolları ile, *Cüheyne*, *Damre* ve *Gıfâr* gibi antlaşma yapılan kabileleri bundan hariç tutmak gerekir. Mekke'nin Fethi, Huneyn zaferi ve ardından Arap Yarımadası'nın çeşitli bölgelerinden heyetlerin Medine'ye gelip Müslüman olmalarıyla birlikte, müşriklerle ilişkilerde büyük bir yumuşama yaşanmıştır. Bununla birlikte*, Hz. Peygamber'le müşrikler arasındaki mücadele, hicretin 9. yılı sonunda müşriklerle ilişkilerde son noktanın konulmasına kadar devam etmiştir.*

Mekke döneminde nâzil olan Kur'an-ı Kerim âyetlerinde Hz. Peygamber'e ve inananlara sürekli sabır tavsiye edilmiştir. Müslümanlar maruz kaldıkları işkencelerden şikayet ettiklerinde Hz. Peygamber "Sabredin ben savaşla emrolunmadım" buyurarak onlara sabırlı ve metin olmayı öğütlemiştir.

Meşrû savunma: Savaşa izin verilmesinin en başta gelen sebebi Müslümanların canlarını, mallarını ve namuslarını korumalarına imkan tanımaktır. Müslümanlar, Mekke'de müşriklere hoşgörülü davrandıkça, onlar azgınlıklarını, zulümlerini artırmışlardı. Bu saldırganlık hicretten sonra da devam

etti. Ebû Süfyan ve Übey b. Halef, ensara bir mektup yazarak Hz. Muhammed (s.a.s.)'le kabilesinin arasından çekilmelerini istediler ve aksi takdirde kendileriyle savaşacaklarını bildirdiler.

Hz. Peygamber'in gazveleri gerek savaş taktikleri ve gerekse dinî ve siyâsî sonuçları bakımından büyük önem taşımaktadır. Onun döneminde meydana gelen çarpışmalar, dünya harp tarihinin bilinen en az kan dökülen savaşlarındandır. Yapılan bir hesaba göre (yaklaşık olarak) onun dönemindeki bütün savaşlarda Müslümanların verdiği şehit sayısı (*Bi'r-i Maûne ve Recî'* Olaylarında öldürülenler hariç) 138, müşriklerin verdiği ölü sayısı da (*Kurayza* hariç tutulursa) 216'dır. Çünkü Hz. Peygamber daima prensip olarak düşmanı yok etmeyi değil, kazanmayı tercih etmiştir.

b- İlk Seriyyeler ve Gazveler

Gazve : Asker sayısı az veya çok olsun, savaş için, yahut başka maksatla hareket edilsin, çarpışma meydana gelsin veya gelmesin Hz. Peygamber'in katıldığı bütün seferlere gazve (*çoğulu. gazavât*) denir.

Seriyye : Onun bizzat katılmadığı, bir sahâbînin kumandası altında gönderdiği askerî birliklere ise seriyye adı verilir.

İslâm tarihçilerine göre Hz. Peygamber'in emir ve kumandasında yirmi yedi gazve gerçekleşmiştir. Bunlar Ebvâ, Buvât, Bedru'l-ûlâ-Sefevân, Zü'l-Uşeyre, Bedir, Benî Kaynukâ', Sevîk, Karkaratülküdr, Gatafân, Benî Süleym, Uhud, Hamrâülesed, Benî Nadîr, Bedru'l-Mev'id, Zâtü'r-Rikâ', Dûmetülcendel, Müreysî' (Beni'l-Mustalik), Hendek, Benî Kurayza, Benî Lihyân, Gâbe, Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin Fethi, Huneyn, Taif ve Tebük'tür. Bu gazvelerden sadece dokuzunda çarpışma meydana gelmiştir.

Seriyyelerin sayısı hakkında otuz beş ilâ altmış altı arasında çeşitli rakamlar verilmektedir.

Bunlardan ***Batn-ı Nahle Seriyyesi*** hariç diğerlerinde baskın yapılmadığı gibi çarpışma da meydana gelmedi.

Birer ay arayla meydana gelen ilk üç seriyye şunlardır:

Birincisi : Hicretin 1. yılı ramazan ayında (Mart 623) *Hz. Hamza*'nın kumandasında yapılan *Sîfülbahr seferi.*

İkincisi : Yine aynı yılın şevval ayında *Ubeyde b. Hâris*'in komutasındaki bir süvarî birliği tarafından gerçekleştirilen *Râbiğ seferi*.

Üçüncüsü : Bundan bir ay sonra Zilkade ayında *Sa'd b. Ebû Vakkâs* başkanlığında düzenlenen *Harrâr seferidir.*

Batn-ı Nahle Seriyyesi : Çarpışma meydana gelen dördüncü seriyye ise, hicretten on yedi ay sonra (Receb 2/Ocak 624) *Abdullah b. Cahş* başkanlığında gönderilen Batn-ı Nahle Seriyyesi'dir.

Bu dönemde tertiplenen gazveler ise, *Ebvâ*, *Buvât*, *Bedru'l-Ûlâ* ve *Zü'l-Uşeyre*'dir. Bu gazveler çeşitli sebeplerle hicretin ikinci yılında ve Bedir Savaşı'ndan önce düzenlenmişlerdir. Bu seferler esnasında Hz. Peygamber Medine ile Mekke arasında oturan bazı kabilelerle, sözgelimi Benî Damre ile, karşılıklı

saldırmamak ve birbiri aleyhine bir üçüncü tarafa yardım etmemek üzere antlaşma yaparak onların tarafsız kalmalarını sağlamıştır.

c- Bedir Savaşı (2/624)

Hz. Peygamber ile müşrikler arasındaki ilk savaş Bedir'de meydana gelmiştir. Hicretin 2. yılında Kureyşliler, büyük bir kervan hazırlayıp Ebû Süfyan'ın idaresinde Suriye'ye göndermişlerdi. Bin deveden oluşan ve elli bin dinar sermaye ile hazırlanan bu kervan, Kureyş tarafından sevkedilen en büyük kervanlardan biridir.

Hz. Peygamber Medine'den çıkmadan on gün önce *Talha b. Ubeydullah* ve *Said b. Zeyd'i* kervan hakkında bilgi toplamak için Suriye yoluna gönderdi. Ancak bu iki sahâbî Medine'ye Bedir savaşı esnasında ulaşabildiler.

Bu arada kervanın dönüş haberini başka kaynaklardan öğrenen Hz. Peygamber, 12 Ramazan 2/9 Mart 624'te Medine'den hareket etti. Sancaktarlık görevine *Mus'ab b. Umeyr, Hz. Ali ve Sa'd b. Muâz'ı* tayin etti.

Peygamberimiz savaş sırasında Benî Hâşim'den ve diğer kabilelerden bazı kimselerin ve özellikle amcası Abbas'ın zorla çıkarıldığını belirterek öldürülmemelerini istemişti.

Mübareze : Teke tek vuruşma. Arap geleneğine göre savaş mübareze (teke tek vuruşma) şeklinde başlar.

Esirlere uygulanan muameleye gelince, Hz. Peygamber her şeyden önce esirlere iyi davranılmasını emretmiştir. Onlardan sadece ikisini, *Ukbe b. Ebû Muayt* ile *Nadr b. Hâris'i*, vaktiyle kendisine ve Müslümanlara yaptıkları ağır işkencelere karşılık olarak ölüme mahkum etmiştir.

Medine'ye dönerken bütün ganimetler bir araya toplanarak savaşa katılanlar arasında eşit şekilde bölüştürüldü. Daha sonra savaş ganimetleriyle ilgili ayrıntılı hükümler içeren âyet-i kerîme nâzil oldu. Buna göre ganimetin beşte biri Allah'a, Resûlü'ne, onun akrabasına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Hz. Peygamber bu âyetin hükümlerini ilk defa aynı yıl Benî Kaynukâ' Yahudilerinden elde edilen ganimetlere uyguladı.

Hz. Peygamber, Ebû Cehil'in devesini başkomutan hakkı (safiy) olarak kendisi aldı ve diğer develerinin arasına kattı. Bu deveye biner, gazvelere çıkardı. Hudeybiye seferine çıkarken kurbanlıkları arasında onu da götürdü. Müşrikler onu yüz deve karşılığında istediler. Ancak Hz. Peygamber "Şayet kurbanlıklar arasına katmasaydık kabul ederdik" dedi.

Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise ve Abdullah b. Revâha'yı Bedir zaferini haber vermek üzere Medine'ye gönderdi. Zeyd b. Hârise şehre ulaştığında Hz. Peygamber'in kızı Rukıye vefat etmiş ve yeni defnedilmişti. Hz. Peygamber de ramazanın sonunda veya şevvalin başında ordusuyla birlikte Medine'ye döndü.

Kur'an-ı Kerim'de Müslümanların Bedir Savaşı'nda meleklerin yardımıyla desteklendiği ve Allah'ın kendilerine yardım ettiği açıkça belirtilmektedir. Âl-i İmrân Sûresi'nin bu konuyla ilgili âyetlerinin meâli şöyledir: "Andolsun ki sizler güçsüz olduğunuz halde Allah Bedir'de size yardım etmişti. Öyle ise

Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız. O zaman sen mü'minlere şöyle diyordun: İndirilen üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir"?

Bakara, Âl-i İmran ve Enfâl sûrelerinde bunlardan başka Bedir Gazvesi'nden bahseden daha pek çok âyet-i kerîme mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'de bu savaştan ayırdetme günü (***Yevme'l-Furkân***) ve iki topluluğun karşı karşıya geldiği gün (***Yevme'l-Teka'l-Cem'ân***) diye bahsedilmektedir.

Yevme'l-Furkân : Kur'an-ı Kerim'de bedir savaşında ayırdetme günü olarak bahsetmiştir.

Yevme'l-Teka'l-Cem'ân : Kur'an-ı Kerim'de bedir savaşında topluluğun karşı karşıya geldiği gün olarak bahsetmiştir.

Batşe-i Kubrâ : Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir,(şiddetli yakalayış) tabiriyle Bedir savaşının kasdedildiği kabul edilmektedir.

Bedir zaferinden sonra Müslümanların başarısını kıskanmaya başlamışlardır. *Ka'b b. Eşref* üzüntüsünden "*Yerin altı üstünden iyidir*" demiştir.

Bedir Savaşı'nın en önemli sonuçlarından birisi de Uhud savaşına sebep olmasıdır. Mekke müşrikleri yenilgi haberini alınca büyük üzüntüye kapıldılar. Ebû Cehil'in yerine Ebû Süfyan'ı başkanlığa getirerek, hep birlikte Müslümanlardan intikam almak için yemin ettiler ve derhal faaliyete başladılar.

d- Bedir ile Uhud Savaşları Arasında Müşriklerle İlişkilerde Bazı Gelişmeler

Bedir Savaşı'nda yakınlarının öldürülmesi Kureyş müşrikleri üzerinde şok etkisi yaptı. Kervanın başında Mekke'ye ulaşan *Ebû Süfyan*, yenilgiye uğrayan Kureyş ordusu şehre döndüğü zaman yakınlarının öldürüldüğünü öğrenince Hz. Muhammed (s.a.s.)'le savaşıncaya ve öldürülen yakınlarının intikamını alıncaya kadar yıkanmamaya ve hanımına yaklaşmamaya yemin etti. Bu andını yerine getirmek ve intikam almak maksadıyla Bedir Gazvesi'nden iki buçuk ay kadar sonra iki yüz kişilik silahlı bir birlikle Medine'ye doğru yürüdü. Gece vakti Nadîroğulları Yahudilerinden Sellâm b. Mişkem'e misafir oldu. Medine üzerine hücum etmeye cesaret edemediğinden, dış mahallelere saldırdı. Bir hurma bahçesinde çalışan iki Müslümanı öldürdü. Tarlayı da ateşe vererek kaçtı. Peygamberimiz olayı öğrenir öğrenmez otuz süvari ve yüz yirmi yayadan oluşan bir askerî birlikle Ebû Süfyan'ın peşine düştü. Ancak düşman birliği Müslümanlarla savaşı göze alamayarak kaçtı. *Ebû Süfyan bu sefere çıkarken yanına erzak olarak torbalara doldurulmuş kavrulmuş un (sevîk) almıştı. Kaçarken ağırlık teşkil eden torbalardan bir kısmını attı. Kavrulmuş una nisbetle bu sefere "**Sevîk Gazvesi**" denildi.*

Sevîk Gazvesi : *Ebû Süfyan bu sefere çıkarken yanına erzak olarak torbalara doldurulmuş kavrulmuş un (sevîk) almıştı. Kaçarken ağırlık teşkil eden torbalardan bir kısmını attı. Kavrulmuş una nisbetle bu sefere "Sevîk Gazvesi" denildi.*

Ebû Süfyan'ın oğlu : Hanzala Bedir savaşında öldürüldü.

Ebû Süfyan'ın karısı : Hind bint Utbe

Bu olaydan iki ay kadar sonra Hz. Peygamber, Gatafan kabilesinin Muharib ve Sa'lebe kollarının Zûemer denilen yerde toplanıp Medine çevresini yağmalamaya hazırlandığını öğrendi. Hicrî üçüncü yılın Rebîülevvel ayında dört yüz elli sahâbî ile onların baskınına engel olmak üzere harekete geçti. Fakat müşrikler korkuya kapılarak kaçıp dağlara sığındılar. O sırada yağmur yağmıştı. Peygamberimiz

kılıcını bir ağacın dalına asarak yağmurda ıslanan elbisesini kurutmakla meşgul olurken kabile başkanlarından Dü'sûr b. Hâris gizlice yanına yaklaştı. Elindeki kılıçla başucuna dikilerek onu öldürmek istedi ve "Ey Muhammed! Şimdi seni benden kim kurtarabilir"? diye sordu. Hz. Peygamber "Allah kurtarır" deyince sarsılarak kılıcı elinden düştü. Kılıcı Hz. Peygamber alarak "Şimdi seni benden kim kurtarabilir"? deyince "Hiç kimse" cevabını aldı. *Fakat Hz. Peygamber ondan intikam alma yoluna gitmedi. Dü'sûr daha sonra Müslüman oldu.*

Kureyş eşrâfının idaresinde İcl kabilesinden ve Kureyş'in de Sehm kolunun müttefiki olan Furât b. Hayyân'ın kılavuzluğundaki bu Kureyş kervanına karşı Zeyd b. Hârise'nin idaresinde yüz kişilik bir birlik gönderdi. Zeyd b. Hârise Necid'de bulunan Karede mevkiinde kervanı ele geçirerek Medine'ye getirdi. Hz. Peygamber kervanın mallarını ganimet statüsüne tabi tuttu. Esir alınan kervanın kılavuzu ***Furât b. Hayyân*** *Müslüman oldu ve Hz. Peygamber tarafından serbest bırakıldı. Suffe Ehli arasına katılan Furât, Hz. Peygamber'in güvenini kazandı ve şiirleriyle onu övdü.*

e- Uhud Savaşı (3/625)

Kureyş müşrikleri sadece kendi mensuplarından oluşan orduyla Müslümanlara Bedir'de yenilmişlerdi. O nedenle, Bedir savaşına sebep olan kervandan elde edilen kârı Müslümanlara karşı asker toplamak için harcamaya, bu yolla asker sayısını artırmaya karar verdiler. Bedir savaşında esir edilip, daha sonra Hz. Peygamber'in karşılıksız olarak salıverdiği şair Ebû Azze'nin de aralarında bulunduğu dört kişilik bir heyeti Mekke çevresindeki Sakîf, Kinâne ve diğer Arap kabilelerinden asker toplamak üzere görevlendirdiler. Sonunda iki bini ücretli asker olmak üzere toplam üç bin kişilik kuvvetle Ebû Süfyan'ın komutasında Medine'ye doğru hareket ettiler. Orduda iki yüz at ve altı (veya yedi) yüz zırhlı asker ve üç bin de deve vardı.

Mekke'de oturan ***Hz. Abbas*** Kureyş'in savaş hazırlıklarını, asker ve hayvan sayısını, silah durumunu bir mektupla Hz. Peygamber'e bildirdi.

Huzâalı Amr b. Sâlim de kabilesinden bir grup adamla gelerek Kureyş ordusu hakkında Hz. Peygamber'e bilgi verdi.

Kureyş'in Benî Nevfel kolundan Cübeyr b. Mut'im, kölesi Vahşî b. Harb'e, Bedir'de öldürülen amcası Tuayme b. Adiy'e karşılık Hz. Hamza'yı öldürdüğü takdirde hürriyetini bağışlayacağına dair söz verdi. On beş kadar kadınla birlikte orduya katılan Ebû Süfyan'ın karısı Hind de, şayet Bedir'de babasını öldüren Hamza'nın cesedini eline geçirebilirse ciğerini ağzında çiğneyeceğine dair yemin etti.

Hz. Peygamber daha sonra ***Hubâb b. Münzir'i*** düşman kuvvetlerinin sayısı ve hazırlıkları hakkında bilgi toplamakla görevlendirdi ve ondan, elde ettiği bilgileri sadece kendisine aktarmasını istedi. Hubâb düşman askerlerinin arasına girerek bu görevini başarıyla yerine getirdi. Hz. Peygamber elde ettiği bilgileri en ince detaylarına kadar değerlendirdi.

Abdullah b. Übey : "Ben meydan savaşına taraftar değildim. Medine'den çıkılmamasını istedim. Muhammed çoluk çocuğun sözüne uydu da bizim sözümüze itibar etmedi" diyerek üç yüz adamı ile birlikte Medine'ye döndü.

Düşmanın cephe gerisinden saldırmasını ve İslâm ordusunu arkadan vurmasını önlemek için Abdullah b. Cübeyr komutasındaki elli okçuyu Uhud dağının karşısındaki Ayneyn tepesine (daha sonra buna Okçular Tepesi, yani "*Cebelü'r-Rumât*" da denilmiştir) yerleştirdi. Bu okçulara, İslâm ordusu üstünlük

elde etse dahi, ikinci bir emre kadar, ne olursa olsun kesinlikle yerlerinden ayrılmamalarını, şayet düşman süvarileri arkadan saldırırsa atlara ok atmalarını emretti. Okçuların komutanı Abdullah b. Cübeyr diğer askerler tarafından rahatça görülebilmek için o gün beyaz elbise giydi.

Öte yandan Ebû Süfyan, Evs ve Hazrec'e: "Bizim sizinle işimiz yok. Amcamızın oğluyla aramızdan çekilin" şeklinde bir haber gönderdi. Ensâr bu teklifi sert ve ağır bir dille reddetti.

Bedir gibi Uhud Savaşı da mübâreze şeklinde başladı. Kureyş ordusundan ileri atılan ordu sancaktarı Talha b. Ebû Talha'yı Hz. Ali, ondan sonra meydana çıkan Osman b. Ebû Talha'yı da Hz. Hamza öldürdü. Daha sonra savaş kızıştı. İslâm ordusu düşmanın ordu merkezine kadar ilerledi. Savaşın ilk safhasında düşman yirmiden fazla ölü verdi.

Savaş Müslümanlar tarafından kazanılmış görünüyordu. İslâm askerleri düşmanı kovalarken savaş alanından uzaklaştılar ve daha sonra da düşmanın bıraktığı eşyaları toplamaya başladılar. Abdullah b. Cübeyr'in idaresindeki okçular düşmanın bozulduğunu ve Müslümanların galip geldiğini görünce ganimetten mahrum olmamak amacıyla onun ikazına rağmen yerlerini terkettiler. Bu iki hatalı davranış, savaşın gidişatını değiştirdi. Müslümanları arkadan vurmak için fırsat kollayan Halid b. Velid okçuların azaldığını görünce derhal harekete geçti. Yerlerinden ayrılmayan Abdullah b. Cübeyr ve on arkadaşı müşriklerle çarpışa çarpışa şehit düştüler. Sonunda Halid b. Velid Ayneyn tepesinin doğusundan Müslüman ordusunun arkasına sarktı ve ganimet toplamakta olan Müslüman askerler üzerine ani bir baskın yaptı. Bunu gören Kureyş ordusu da geri dönerek Müslümanlara saldırdı.

Vahşî : Hz. Hamza'nın ciğerini sökerek *Hind bint Utbe*'ye götürdü.

Hind bint Utbe : Ciğerden bir parçayı ağzına alarak çiğnedi, sonra geri çıkardı. Vahşi'ye mükafat olarak zinet eşyalarını verdi.

Hz. Peygamber amcası Hz. Hamza'nın cesedinin yarılıp ciğerinin çıkarıldığını, işkence yapıldığını, burnunun ve kulaklarının kesildiğini görünce son derece üzüldü; şayet müşriklere karşı bir daha zafer kazanırsa onlardan otuz kişiye aynı şekilde misilleme yapacağını söyledi. Ancak nâzil olan bir ayette böyle bir intikam yasaklandı. Hz. Peygamber affı tercih etti ve kimseye misilleme yapmadı.

Görüldüğü üzere Uhud Savaşı'nın birinci aşamasında Müslümanlar galip gelmişlerdir. İkinci aşaması Müslümanlar için bir felaket olmuştur. Üçüncüsünde ise savunma safhası başlamak üzereydi, ki bu son aşamada *Enes b. Nadr*, *Sa'd b. Ebû Vakkas* ve *Ebû Dücâne* gibi bazı Müslümanların büyük kahramanlıkları görülmüştür.

Kur'an-ı Kerim'de Uhud Savaşı hakkında, müşriklerin hazırlıkları da dahil, savaşın hemen her safhası hakkında bilgiler yer almıştır.

Peygamberimiz Uhud şehitlerini her yıl ziyaret ederdi. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman da onun bu uygulamasını devam ettirmişlerdir.

f- Uhud İle Hendek Savaşı Arasında Müşriklerle İlişkilerde Birtakım Gelişmeler

Hamrâülesed Gazvesi : Hz. Peygamber, Uhud şehitlerini, elbiseleri ve kanlarıyla yıkanmadan defnedip aynı gün Medine'ye döndü. Yaralı olan Hz. Peygamber ertesi gün sabaha doğru, Kureyş ordusunun Medine'ye baskın düzenlemek istediğine dair bir haber aldı. Hem düşmanın baskınını önlemek ve

hem de Müslümanların zayıf düşmediğini göstermek maksadıyla Kureyş ordusunu takip etmeye karar verdi. Sadece bir gün önce Uhud'da bulunmuş olanlara katılma iznini verdiği beş yüz kişilik bir orduyla Medine'ye sekiz mil uzaklıktaki Hamrâülesed'e kadar giderek burada beş gün konakladı. Bu sefer, "*Hamrâülesed Gazvesi*" olarak bilinir.

Henüz İslâmiyeti kabul etmemiş olan Ma'bed el-Huzâî, Hamrâülesed'e gelerek Uhud Savaşı'nda Müslümanların uğradığı musibetten dolayı Hz. Peygamber'e üzüntülerini bildirdi. *Ma'bed'in kabilesi **Huzâa**, Hz. Peygamber'in müttefiki idi ve çevrede olup bitenleri ona bildiriyorlardı.*

Bu arada Kureyş müşrikleri dışında kalan müşrik Arap kabileleriyle Müslümanlar arasında meydana gelen birkaç olaya temas etmek gerekir. Bunlar, Esed, Âmir b. Sa'saa, Hüzeyl, Lihyan, Adal ve Kâre kabileleri ile Müslümanlar arasında meydana gelen Katan Seferi, Bi'r-i Maûne ve Recî' olaylarıdır. Bunlardan Recî' Olayı ile Mekke müşrikleri arasında da bağlantı mevcuttur.

Bi'r-i Maûne fâciası : Uhud savaşından dört ay sonra Safer 4/Temmuz 625'te Müslümanları üzüntüye boğan bir olay olan *Bi'r-i Maûne fâciası* meydana geldi.

Hz. Peygamber, Âmir b. Sa'saa kabilesine İslâmiyeti tanıtacak ve Kur'an-ı Kerim öğretecek bir Heyet gönderdi, Bi'r-i Maûne denilen kuyunun yanına varınca konakladılar. *Âmir b. Tufeyl'*in Süleym kabilesinin kollarından topladığı askerler İslâm heyetine saldırarak *Amr b. Ümeyye* ve *Ka'b b. Zeyd* hariç hepsini öldürdüler.

Recî' Olayı : Yine aynı yılın Safer ayında, Bi'r-i Maûne faciasının meydana geldiği sıralarda Recî' Olayı meydana geldi. Adal ve Kâre kabilelerinden bir heyet Medine'ye Hz. Peygamber'e gelerek kabilelerine İslâm'ı öğretecek bir heyet göndermesini rica ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in gönderdiği on kişiden oluşan ekip Mekke ile Usfan arasında Hüzeyl kabilesine ait Recî' suyuna vardıklarında *Hüzeyl* kabilesinin bir kolu olan Lihyânoğullarından yüz kadar silahlı bir birlik yanlarına gelerek kendilerini esir alıp Mekke müşriklerine satacaklarını söylediler. Heyet mensuplarından Hubeyb b. Adiy, Abdullah b. Târık ve Zeyd b. Desinne dışındakiler teslim olmayı reddederek müşriklerle çarpışmaları sonucu şehit edildiler.

Ahde vefâ ve verilen emâna riayet, Arapların câhiliye döneminde bile en fazla önem verdikleri hususlardı. Fakat Âmir ve Lihyânoğulları her iki olayda da Hz. Peygamber'e verdikleri sözü tutmamışlar ve İslâm davetçilerini haince şehit etmişlerdir.

Hz. MUHAMMED'İN İSLÂM'A VE MÜSLÜMANLARA YÖNELİK SALDIRILARLA MÜCADELESİ-II

g- Hendek Savaşı (5/627)

Medine'nin çevresine şehri savunmak amacıyla kazılan hendekten dolayı bu savaşa "***Hendek Gazvesi***" denildiği gibi, çeşitli gruplar bir araya gelerek Müslümanlara saldırdığı için "***Ahzâb Gazvesi***" diye de anılmaktadır.

*Kur'an-ı Kerim'de, içerisinde bu savaştan bahsedilen "**Ahzâb**" adında bir sûre mevcuttur.*

Yahudilerden ***Beni Kaynukâ'*** ile ***Benî Nadîr***, hicretten sonra Müslümanlarla gerçekleştirilen antlaşmayı kısa süre sonra bozmuşlar, Mekke müşrikleriyle işbirliği içine girmişler ve daha da ileri giderek Hz. Peygamber'i öldürmeye teşebbüs etmişlerdir. Bunun üzerine önce Benî Kaynukâ', daha sonra da Benî Nadîr, Medine'den çıkarılmışlardır. Benî Nadîr Yahudilerinden bazıları Hayber'e

sığınmışlardır. Hendek savaşı esnasında Medine'de Yahudi kabilelerinden sadece ***Benî Kurayza*** bulunuyordu.

Gatafanlılar : ister Yahudilerle, ister müşriklerle ve ister Müslümanlarla, hangisi işlerine geliyor ve menfaatlerine uygun düşüyorsa işbirliği içine giriyorlardı.

Mekke'den hareket eden dört bin kişilik orduya çevreden gelen birliklerin katılmasıyla müşrik ordusunun toplam asker sayısı Medine'ye varıldığında on bine ulaştı.

Diğer taraftan müşriklerin Medine üzerine yürüdüğünü Huzâa kabilesinden on günlük yolu dört gecede katederek gelen bir haberci vasıtasıyla öğrenen Hz. Peygamber, Medine'de kalıp savunma savaşı yapmak veya düşmanı şehir dışında karşılamak hususunda sahâbîlerin görüşlerine başvurdu. Müzâkerede savunma savaşı yapılmasına, savunma metodu olarak da, ***Selmân-ı Fârisî'***nin tavsiyesi üzerine şehrin hücuma açık kısımlarına hendek kazılmasına karar verildi. Medine'nin taşlık, ağaçlık ve dağlık kısımları zaten düşman ordusunun şehre girişine elverişli değildi; yollar da dardı.

Hendeğin bugünkü ölçülerle yaklaşık 5500 m. uzunluğunda, 9 m. eninde ve 4,5 m. derinliğinde olduğu tahmin edilmektedir.

Hz. Peygamber İslâm ordusu için karargâh olarak Sel' dağının eteğini seçti. Kendisi için bir ***Türk çadırı*** kuruldu.

Bazı cesur düşman süvarileri bir iki defa hendeği aşmaya teşebbüs ettiler. Bunlardan Nevfel b. Abdullah el-Mahzûmî, hendeği aşmayı başaramayarak içine düştü ve Hz. Ali veya Zübeyr b. Avvam tarafından öldürüldü. Düşman, Nevfel b. Abdullah'ın cesedinin iade edilmesi için on bin dirhem vermeyi teklif etti. Hatta Ebû Süfyan'ın yüz deve gönderdiği söylenir. Ancak Hz. Peygamber onun cesedini karşılıksız olarak iade etti. Düşmanın birkaç defa daha hendeği aşma teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlandı.

Nuaym b. Mes'ud : Kurayzalı Yahudi ve Müşrik ittifakını yaptığı pilan sayesinde bozmayı başarmıştır.

Hendek Savaşı'nın Kur'an-ı Kerim'e yansıdığı ve Ahzâb Sûresi'nin 9. âyetinden 27. âyetine kadarki kısmının bu gazve dolayısıyla nâzil olduğu görülmektedir. Allah Teâlâ bu hususla ilgili ilk âyetlerde mü'minlere, kendilerine olan nimetini hatırlamalarını, üzerlerine ordular geldiğini ve bu ordulara karşı rüzgar ve görmedikleri ordular gönderdiğini; müşrik ordularının Medine'nin alt ve üst taraflarından geldiklerini; mü'minlerin denendiğini ve şiddetli bir sarsıntıya uğradıklarını bildirmektedir.

7 Şevval 5/1 Ocak 627'de başlayan *Hendek kuşatması yirmi üç gün devam ettikten sonra* 1 Zilkade 5/24 Ocak 627'de sona ermiştir. Hendek savaşının müttefiklerin başarısızlığı ile neticelenmesiyle, Kureyş'in Hz. Peygamber'i ortadan kaldırmak için son teşebbüsü de boşa çıkmıştır. Bu savaş esnasında altı Müslüman şehit düşmüş; müşriklerden de üç kişi ölmüştür. Hendek Savaşı Mekke müşrikleriyle ilişkilerde önemli bir safha teşkil eder. Nitekim Kureyş müşrikleri bu savaştan sonra Müslümanlara bir daha savaş açamayacaklardır.

h- Hendek Savaşı İle Hudeybiye Barışı Arasında Müşriklerle İlişkiler

Hz. Peygamber Hendek kuşatmasında müşrikler safında yer alan kabileler üzerine seriyyeler tertiplemiştir. Ukkâşe b. Mihsan'ı, emrine verdiği kırk kişilik bir birlikle Esed kabilesinin oturduğu

Gamre'ye göndermiştir. O nedenle bu seriyyeye Gamre seferi denilmiştir. Esedoğulları Müslümanların geldiğini duyunca bulundukları bölgeyi terkederek kaçmışlardır. Ukkâşe b. Mihsan kaçanları takip ettirmemiş ve Müslümanlar hiçbir kayıp vermeden Medine'ye geri dönmüşlerdir. Yine Hendek kuşatmasına katılan Süleymoğullarına karşı bir askerî birliğin başında Zeyd b. Hârise gönderilmiştir.

Benî Lihyan Gazvesi : Recî' olayında Müslüman irşad heyetini pusuya düşürerek bir kısmını şehit eden ve bir kısmını da esir alarak Mekke müşriklerine idam etmeleri için satan Adal ve Kâre kabilelerini cezalandırmak ve aynı zamanda Mekke müşriklerine gözdağı vermek maksadıyla Hz. Peygamber'in de katıldığı bir sefer düzenlenmiştir. Bu arada Hz. Peygamber'in geldiğini duyan Lihyanoğulları kaçmışlardır. Hz. Peygamber Usfân'dan Hz. Ebû Bekir'i on kişiyle birlikte, buraya on yedi ve Mekke'ye altmış dört kilometre uzaklıkta bulunan Gamîm'e kadar göndermiş, o da herhangi bir tehlike ile karşılaşmadan geri dönmüştür. Bu sefere *Benî Lihyan Gazvesi* adı verilmektedir.

Zûkared Gazvesi : Hz. Peygamberin develerini kaçıran Fezâre kabilesinin başkanı *Uyeyne b. Hısn'ı* takip için Gâbe Gazvesi'ni tertiplemiştir. Bu gazveye İslâm ordusunun konakladığı yere nisbetle Zûkared Gazvesi de denir.

Müreysî' Gazvesi : Müreysî' kuyusunun başında karşılaştığı düşmana önce Hz. Ömer'i göndererek onları İslâm'a davet etti. Mustalikoğulları bu daveti kabul etmediler ve hemen çarpışmaya başladılar.[381] Fakat İslâm ordusu karşısında tutunamayarak yenildiler ve on ölü verdiler. Mustalikoğullarından ganimet olarak altı yüz veya yedi yüz esir, beş bin koyun ve iki bin kadar deve alındı. Müslümanlar da yanlışlıkla bir şehit verdiler. Çarpışmanın meydana geldiği suya nisbetle bu gazveye Müreysî' Gazvesi de denir.

Hz. Peygamber Medine'ye gelince esirler arasında bulunan Benî Mustalik'in reisi Hâris'in kızı ***Cüveyriye*** ile evlendi. Bunu duyan sahâbîler, Resûl-i Ekrem'in akrabası olarak kabul ettikleri Mustalikoğullarından aldıkları esirleri serbest bıraktılar. Bu evliliğin Mustalikoğulları ile Müslümanlar arasındaki düşmanlığı giderdiği ve Hz. Peygamber'in Cüveyriye ile evlenmesinin asıl hedefinin bu kabileyi İslâm'a yaklaştırmak olduğu görülmektedir. Nitekim bu evlilikten sonra başkanları Hâris b. Ebû Dırâr başta olmak üzere Mustalikoğulları İslâmiyet'i kabul etmişlerdir.

İfk olayı : Mustalikoğulları Gazvesi sonunda *Hz. Âişe*'ye ve ordunun ardçısı olan *Safvan b. Muattal* ‘a yapılan iftira.

Bu sefere katılmış olan münafıkların reisi Abdullah b. Übey, derhal Hz. Âişe ile onu orduya yetiştiren şahıs hakkında iftiraya başladı. Mistah b. Üsâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bint Cahş gibi bazı Müslümanlar da onun iftirasına alet oldular.

i- Hudeybiye Barış Antlaşması (6/628)

Hz. Peygamber, hicretin 6. Yılı Zilkade ayının başında, rüyasında Kâbe'yi tavaf ettiğini gördü. Bunun üzerine umreye gitmeye karar verdi. Yerine Abdullah b. Ümmü Mektum'u bırakarak 1500 civarında sahâbî ile birlikte Medine'den hareket etti.

Peygamberimiz geliş amaçlarını umre yapmak olduğunu Kureyş müşriklerine iletmek üzere Hz. Osman'ı elçi olarak Mekke'ye gönderdi. Müşrikler bu ziyarete izin vermeyeceklerini Hz. Osman'a da bildirdiler ve şayet isterse sadece kendisinin Kâbe'yi tavaf edebileceğini söylediler. Hz. Osman bunu

kabul etmedi; bunun üzerine ona da kızdılar ve kendisini tutukladılar. Bu arada Hz. Peygamber'e, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şeklinde bir haber ulaştı.

Bey'atürrıdvân : Hz. Osman'ın tutuklanması üzerine Hz. Peygamber Hudeybiye'deki konaklaması esnasında gölgelendiği ağacın altında sahabeden, bir rivayete göre "ölüm üzerine", bir başka rivayete göre ise "savaştan kaçmamak üzere" bîat(söz) aldı. Orada bulunmayan Hz. Osman'ın yerine de, kendi sağ elini sol elinin üzerine koyarak bîat etti.

Müslümanların Hz. Peygamber'e bağlılıklarını ve onun yolunda ölümü göze aldıklarını ortaya koyan bu bîat hakkında Mekke'ye haber ulaştığında, müşrikler telaşa kapılarak Hz. Osman'ı serbest bıraktılar. Ardından Süheyl b. Amr, Huveytıb b. Abdüluzzâ ve Mikrez b. Hafs'tan oluşan elçilik heyetini barış yapmak üzere Hudeybiye'ye gönderdiler. Buna göre, barış şartları içinde bu sene umre yapmamak kaydı mutlaka olacaktı. Karşılıklı müzakereler sonucunda Hz. Peygamber ile Kureyş heyeti arasında İslâm'ın kısa sürede Arap Yarımadası'nda yayılmasına ve Müslümanların yaklaşık yirmi iki ay sonra Mekke'yi fethetmesine zemin hazırlayacak olan bir antlaşma imzalandı.

Hz. Peygamber, Kureyş heyetinin itirazı üzerine antlaşma metni üzerine "Bismillâhirrahmânirrahim" yerine câhiliye döneminde de bilinen "Bismikallâhümme" sözünün; "Resûlüllah" yerine de "Abdullah'ın oğlu Muhammed" ifadesinin yazılmasını kabul etti. Çünkü birincisinde tevhid inancını zedeleyen bir durum sözkonusu değildi. İkincisi de durumu değiştirmiyordu; yani Hz. Peygamber Allah'ın elçisi olduğu gibi, aynı zamanda Abdullah'ın oğluydu. Hz. Ali tarafından kaleme alınan antlaşma metni iki nüsha olarak hazırlandı ve iki tarafın şahitlerince imzalandı. Antlaşmanın üçüncü şahıslara tanıdığı imkandan faydalanmak isteyen ***Huzâa** kabilesi Müslümanların*, ***Bekir** kabilesi de müşriklerin müttefiki oldular.*

Antlaşmadan sonra Hz. Peygamber ve Müslümanlar kurbanlarını keserek ihramdan çıktılar; Hudeybiye'de on günden biraz fazla kaldıktan sonra Medine'ye dönmek üzere yola çıktılar. Yolda Dacnân mevkiine geldiklerinde *umre seferi*, *Rıdvan Bîatı* ve *Hudeybiye Barışı*'ndan bahseden ***Fetih Sûresi*** nâzil oldu.

Fetih Sûresi'nin ilk âyetlerinde Hz. Peygamber'e Allah tarafından açık bir fethin (***feth-i mübîn***) ve yüce bir yardımın (***nasr-ı azîz***) bahşedildiği bildirilir.

Hz. MUHAMMED'İN İSLÂM'A VE MÜSLÜMANLARA YÖNELİK SALDIRILARLA MÜCADELESİ-III

k- Hudeybiye Barış Antlaşması İle Mekke'nin Fethi Arasında Müşriklerle İlişkilerde Gelişmeler

Hicretin altıncı yılında (628) müşriklerin engel olması üzerine gerçekleştirilemeyen umre, yedinci yılında (629) yapılmıştır. Bu umre (Umretü'l-Kazâ), Mekke müşrikleriyle ilişkilerde önemli bir yere sahiptir.

Umretü'l-Kazâ : Kaza Umresi. Hicretin altıncı yılında (6/628) müşriklerin engel olması üzerine gerçekleştirilemeyen umre, yedinci yılında (7/629)'da gerçekleşmiştir.

Peygamberimiz bu sefer esnasında amcası Abbas'ın baldızı Meymûne ile evlendi. Bunun üzerine Mekkelilerden bazıları "Demek ki Muhammed hemşehrilerine hâlâ dostluk ve iyi duygular besliyor" şeklinde yorumlar yaptılar.

Umretü'l-Kazâ'dan döndükten sonra Hz. Peygamber, İbn Ebi'l-Avcâ es-Sülemî'yi elli kişilik bir birlikte İslâm'a davet amacıyla Süleym kabilesine gönderdi. Fakat Süleymliler Müslümanların arasında bulunan bir casus vasıtasıyla onların gelişini önceden haber alarak hazırlık yaptılar. İslâm'ı kabule yanaşmadıkları gibi Müslümanlara saldırdılar. Bu saldırıdan birlik başkanı yaralı olarak kurtuldu; diğerleri şehit edildiler.

Hudeybiye Barışı'nın üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçtikten sonra 8. hicrî yılın Safer ayında Kureyş'in ünlülerinden *Hâlid b. Velid*, *Amr b. Âs* ve *Osman b. Talha* Medine'ye gelerek Müslüman oldular.

Bu sefer esnasında Amr b. Âs, hava soğuk olduğu için ateş yakmak isteyenlere, güvenlik gerekçesiyle müsade etmedi. Dönüş esnasında, cünüp olan Amr hava soğuk olduğu için hastalanmaktan korkarak, gusül abdesti almaksızın abdest aldı ve teyemmüm ederek cemaate namaz kıldırdı. Amr'ın her iki uygulaması da sahâbe arasında eleştiri konusu oldu. Amr Medine'ye döndükten sonra durumu Hz. Peygamber'e anlattı. Peygamberimiz güldü ve bir şey söylemedi.

l- Mekke'nin Fethi (8/630)

Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethine karar vermesinin ve bu kararı gerçekleştirmesinin asıl nedeni, on yıllık bir süre için imzalanan Hudeybiye Barış Antlaşması'nın, üzerinden henüz iki yıl geçmeden müşrikler tarafından bozulmuş olmasıdır. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir: Hudeybiye Antlaşması gereği müslümanlarla birlik kuran Huzâa kabilesi ile, müşriklerle birlik kuran Bekir kabilesi arasında eskiden beri düşmanlık mevcuttu. Hicretin sekizinci yılı şaban ayında Bekir kabilesinden bir grup, bir gece vakti ansızın Huzâalılara baskın yaparak yirmi üç kişiyi öldürdü. Bu baskın sırasında Kureyş müşrikleri Bekir kabilesine silah, binek ve su yardımı yaptılar. Hatta Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr gibi bazı Kureyşliler gizlice, yüzlerini örterek baskına bizzat iştirak ettiler.

Peygamberimiz 10 ramazan 8/1 Ocak 630'da muhâcirler, ensar ve çevreden toplanan kabilelerle Medine'den hareket etti. Bazı kabileler de yolda orduya katıldılar.[400] Peygamberimiz Zübeyr b. Avvam'ı iki yüz kişiyle ileri gönderdi. Ramazan ayı olduğu için isteyenlerin oruçlarını bozabileceğini ilan ettirdi. Kendisi de Usfân ile Emec arasında bulunan Kedîd'de orucunu bozdu.

Ebû Süfyan ve arkadaşları İslâm ordusunun gözcü birlikleri tarafından yakalanarak Hz. Peygamber'in huzuruna götürüldüler. *Mekke lideri Ebû Süfyan uzun tereddütlerden sonra Müslüman oldu.*

İslâm ordusu dört koldan şehre girdi. Hz. Peygamber'in kumanda ettiği birliğin dışındaki birliklerin başında Halid b. Velid, Zübeyr b. Avvâm ve Kays b. Sa'd bulunuyordu. Peygamberimiz mecbur kalınmadıkça kan dökülmemesini emretti.

Hz. Peygamber Mekke'de genel af ilan etti. Ancak on biri erkek, altısı kadın olmak üzere on yedi kişiyi genel af dışında tuttu. Bunların katlinin serbest bırakılması da kişisel kin ve düşmanlık yüzünden değildi. Bunlar çok büyük suç işlemişlerdi.

Mesela Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh, önce Müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmiş ve hatta vahiy katipleri arasında yer almıştı. Bir müddet sonra İslâm'dan çıkıp Mekke müşriklerinin yanına dönmüş, kâtipliği sırasında vahyi kendi arzusuna göre tahrif ettiğini söyleyerek müşriklerin İslâmiyet aleyhindeki çalışmalarını desteklemişti. Ebû Süfyan'ın karısı Hind de, Uhud'da şehit edilen Hz. Hamza'nın ciğerini çiğnemişti. Bununla beraber bu ikisi ve daha başkaları affedildi. Öldürülmesi serbest bırakılanlardan sadece altı kişi Mekke'ye girildiği gün katledildi.

m- Huneyn - Evtas Savaşları ve Taif Kuşatması (8/630)

Hz. Peygamber'in Mekke'yi fethetmesi üzerine, Taif çevresinde oturan Hevâzin kabilesi Sakîf kabilesiyle birleşerek Müslümanlarla savaşa hazırlandı. Zaten daha önce de Hz. Peygamber'in Medine'den çıktığını duyduklarında onun kendileri üzerine yürüyeceğini sanarak hazırlık yapmaya başlamışlardı.

Hz. Peygamber, Ebû Âmir el-Eş'arî komutasında bir Müslüman birliğini Evtâs'a gönderirken, kendisi de Taif'e doğru hareket etti. Ebû Âmir el-Eş'arî, emrindeki askerlerle Evtâs'a giderek Düreyd b. Sımme komutasındaki Hevâzin ordusunu bozguna uğrattı. Meydana gelen çarpışmada Düreyd öldürüldü. Dizinden bir okla yaralanan İslâm komutanı Ebû Âmir el-Eş'arî, öleceğini anlayınca yerine yeğeni Ebû Mûsâ el-Eş'arî'yi tayin etti. İslâm birliği Evtâs'tan zaferle döndüğünde Hz. Peygamber, hem vefat etmiş olan Ebû Âmir'e, hem de Ebû Mûsâ'ya dua etti.

Kur'an-ı Kerim'de Huneyn Savaşı'ndan, açıkça, adı zikredilerek bahsedilmektedir.

Diğer taraftan Hz. Peygamber, etrafı sağlam surlarla çevrili Taif şehrine doğru hareket ederek burayı kuşattı. Taif'in kısa sürede fethedilemeyeceği ve Sakîf kabilesinin durumunun zamana bırakılmasının gerekli olduğu anlaşılmıştı. Peygamberimiz kuşatmanın üzerinden on beş gün geçtikten sonra Nevfel b. Muaviye ed-Dîlî ile istişâre etti. Nevfel b. Muaviye, "Tilki inine girmiştir. Şayet beklersen yakalarsın, kuşatmayı kaldırırsan sana bir zararı dokunmaz" şeklinde görüş beyan etti. Bu sırada Haram Aylar da yaklaşmıştı. *Müslümanlar Taif kuşatmasında on dört şehit verdiler.* Peygamberimiz kuşatmayı kaldırarak Huneyn ganimetlerinin toplandığı Ci'râne'ye hareket etti.

Hz. Peygamber Ci'râne'de ihrama girerek umre yapmak maksadıyla Mekke'ye geldi. Umre yapıp tekrar Ci'râne'ye uğradıktan sonra, sekiz yıl önce terketmek zorunda kaldığı şehri fethetmenin verdiği huzurla, Medine'ye hareket etti ve 28 Zilkade 8/16 Şubat 630'da buraya ulaştı.

n- Müşriklerle İlişkilerde Son Aşama (9/631)

Hz. Peygamber, Tebük Seferi'nden Medine'ye döndükten sonra Hz. Ebû Bekir'i hac emiri tayin ederek üç yüz kadar Müslümanla birlikte Mekke'ye gönderdi. Esasen hac da bu yılda (9/631)farz kılınmıştı. Bu sıralarda, hem müşrikler ve hem de onlarla Hz. Peygamber arasındaki genel ve özel antlaşmalar hakkında Berâe (Tevbe) Sûresi'nin başından itibaren 28 âyet nâzil oldu. Bu âyetlerde, Allah Teâlâ, Müslümanların müşriklerle yapmış oldukları antlaşmaları tek taraflı olarak feshettiğini ve onların Müslüman olmalarını, yoksa öldürüleceklerini, Kendisi ve elçisi adına ihtar ve ilan etmektedir.

Araplar arasındaki geleneğe göre antlaşmalar üzerinde başkan veya ailesinden birisi söz sahibi olabilirdi. O nedenle Peygamberimiz "Benim adıma bunu ancak ailemden bir adam yerine getirebilir" diyerek Hz. Ali'yi çağırdı; bu ayetleri ve içerdiği bazı hükümleri Mekke'ye gelen hacılara tebliğ etmek üzere onunla gönderdi. Hz. Ali, Mekke'ye gitmekte olan Hz. Ebû Bekir'e yolda ulaştı. Kendisinin halka

Berâe Sûresi'nin ilk ayetlerini okumakla ve ilan etmekle görevlendirildiğini ve Hz. Ebû Bekir'in hac emîri olarak görevine devam edeceğini bildirdi.

O yıl hacca katılmış olan müşriklerden önce bazı itiraz sesleri yükseldi; ancak daha sonra "Kureyş bile Müslüman oldu"diyerek, dört ay bile beklemeden hepsi Müslüman oldular. Bu suretle Arap Yarımadası'nda putperestliğin kökü kazınmış, Kâbe ve Mescid-i Harâm Hz. İbrahim ve Hz. İsmail peygamberlerin bıraktıkları esasa uygun bir şekilde, yalnızca tevhid inancına sahip mü'minlere tahsis edilmiştir.

2- Yahudilerle ilişkiler
a- Genel Bilgiler

Mekke döneminde nâzil olan âyetlerde bir bütün olarak Ehl-i Kitap'tan, İbrahim ve Mûsâ'nın sahîfelerinden, ayrıca bazı âyetlerde de özellikle İsrâiloğullarından bahsedilmesinden hareketle o dönemde Mekke'de bazı Yahudilerin bulunduğu ve ikamet ettiği anlaşılmaktadır.

Bunun dışında Mekke müşriklerinin Yahudilerle ilişki içinde oldukları da bilinmektedir. Nitekim Mekke döneminde müşrikler, Nadr b. Hâris ve Ukbe b. Ebû Muayt'ı Medine'de bulunan Yahudi bilginlerine Hz. Muhammed (s.a.s.) hakkında akıl danışmak üzere gönderirler. Yahudiler de bu heyet üyelerine Hz. Muhammed (s.a.s.)'e üç şey, Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve ruh hakkında soru sormalarını, eğer bunları bilirse Peygamber olduğunu, yoksa Peygamber olmadığını söylerler. Heyet Mekke'ye geldikten sonra müşrikler Hz. Peygamber'e bu soruları sorarlar. Peygamberimiz soruları cevaplamak için bir gün mühlet ister. Ancak kendisine on beş gün sonra bu sorulara açıklık getiren vahiy nâzil olur.

Beytü'l-Makdis : Yahudilerin Kıblesi. Hz. Peygamber Kâbe kıble olarak belirtilmeden önce başlangıçta namazlarda onların kıblesi olan Beytü'l-Makdis'e yönelmiştir.

b- Kaynukâoğulları'nın Medine'den Çıkarılması (2/624)

Müslümanlarla yaptıkları antlaşmayı ilk bozan Yahudi kabilesi Kaynukâ'oğullarıdır. Hazreclilerin müttefiki idiler.

Bedir Savaşı'ndan sonra taşkınlık yapmaya ve bu savaşta zafer elde eden Müslümanları kıskanmaya başladılar. Müslümanların galip gelmesini Kureyş'in savaş tekniğini bilmeyişine bağladılar. Peygamberimiz bu tutumdan endişelenmeye başladı. Kur'an-ı Kerîm'de onların davranışları şöyle ifade edilmektedir: "Eğer bir topluluğun antlaşmaya hıyanet etmesinden korkarsan, sen de onlara karşı aynı şekilde davran".

Peygamberimiz Kaynukâ'oğullarını kendi pazar yerlerinde toplayarak Kureyş'in Bedir'de uğradığı yenilgiyi hatırlatıp kendilerini ikaz etti. Onları İslâm'a davet etti. Kendisinin peygamber olduğunu hatırlattı. Fakat Yahudiler, Kureyş'in savaş tekniğini bilmediğini, kendilerinin ise usta savaşcı olduklarını yineleyerek Hz. Peygamber'i tehdit ettiler ve antlaşmayı bozdular.

Kaynukâ'oğullarının tutumundan endişelenmeye başlayan Peygamberimiz, Şevval 2/Mart-Nisan 624'te onların üzerine yürüdü. Bu Yahudi kabilesinin hem okul, hem de mahkeme salonu olarak kullandıkları Beytü'l-Midras'ın önünde onları İslâm'a davet etti. Fakat Kaynukâ'oğulları kendilerinin Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından daha önce bu konuda ikaz edildiklerini belirterek davete olumsuz cevap verdiler. Onların Medine'nin özelliklerinden olan iki kaleleri (utum. çoğulu: âtâm) vardı. Bu

kalelere çekildiler. Müslümanlar onları on beş gün süreyle kuşattılar. Yedi yüz savaşçıya sahip olan Kaynuka' Yahudileri korkuya kapıldılar. Hz. Peygamber'in vereceği karara razı olmak üzere kalelerinden çıkarak teslim oldular. Kaynukâ'oğullarının eski müttefiki ve münafıkların başkanı Abdullah b. Übey, Hz. Peygamber'den ısrarla onların bağışlanmalarını istedi. Peygamberimiz onların Medine'yi terketmelerini emretti. Bu defa Abdullah b. Übey Kaynukâ'oğullarının yerlerinde bırakılmaları için çaba sarfettiyse de bunu başaramadı.

Bin beş yüz kılıç, üç yüz zırhlı elbise, iki bin mızrak ve beş yüz kalkandan ibaret olan silahlarını ve mallarını Medine'de bıraktılar. Onlardan kalan malların beşte biri Beytülmâle ayrılarak gerisi Müslümanlar arasında taksim edildi. Kaynaklarda *Bedir Gazvesi'nden sonra beşte biri (Humus) ayrılan ilk ganimetin bu Yahudi kabilesinden elde edilen ganimet olduğu kaydedilir.*

Beytü'l-Midras : Yahudi kabilesi olan Kaynukâ'oğullarının hem okul, hem de mahkeme salonu olarak kullandıkları yer. "Hz. Peygamber Beytü'l-Midras'ın önünde onları İslâm'a davet etti.

c- Nadîroğullarının Medine'den Çıkarılması (4/625)

Ka'b b. Eşref : Benî Nadîr Yahudilerinden *Ka'b b. Eşref* şairdi; Hz. Peygamber'i ve Müslümanları daima kötülerdi. Bedir savaşının Müslümanların galibiyeti ile sonuçlanmasını bir türlü hazmedememişti. Hatta Müslümanların zaferine o kadar içerlemiş olacak ki, "*Yerin altı üstünden daha iyidir*" değerlendirmesini yapmıştı.

Peygamberimiz bir gün sahâbilere "Ka'b b. Eşref için kim hazırdır? Çünkü o, Allah ve Resûlü'ne eziyet etmiştir." dedi. Bunun üzerine Evs kabilesinden Muhammed b. Mesleme, Ka'b b. Eşref'i öldürmeyi üstlendi. Muhammed b. Mesleme, içlerinde Ka'b'ın süt kardeşi Ebû Nâile'nin de bulunduğu bir grup Müslümanla bir plan hazırladılar ve onu kendi kalesinde öldürdüler (3/624).

*Kur'an-ı Kerim'in Haşr Sûresi Nadîroğulları Gazvesi dolayısıyla nâzil olmuştur. Hatta bundan dolayı bu sûreye "**Benî Nadîr Sûresi**" de denilmiştir.*

Fey : Gayr-i müslimlerden silah kullanmadan ele geçirilen ve İslâm devletinin gelir kaynakları arasında yer alan taksim esasları.

d- Kurayzaoğulları Olayı (5/627)

Benî Kaynukâ' ve Beni Nadîr'in Medine'den çıkarılmasıyla, Hendek savaşı sonuna kadar şehirde sadece Beni Kurayza kalmıştı. Beni Kurayza, Hendek savaşında, biraz önce adı geçen Beni Nadîr'den Huyey b. Ahtab'ın tahrikiyle Müslümanları arkadan vurmaya karar vermişti. Kurayzaoğulları bu hareketleriyle Müslümanların helakına yol açacak bir davranışta bulunmuş oluyorlardı. Hz. Peygamber, Kurayzaoğullarının haberini alınca durumu incelemek ve engel olmak üzere, içlerinde Evs'in reisi Sa'd b. Muaz ile Hazrec'in reisi Sa'd b. Ubâde'nin de bulunduğu dört kişilik bir heyeti Kurayza yurduna göndermişti. Bunlar, Kurayza'nın reisi Ka'b b. Esed'le görüşerek ihanetten vazgeçmelerini istemişler, şayet ihanet ederlerse sonucun Kurayza için iyi olmayacağını bildirmişlerdi. Fakat Ka'b b. Esed İslâm heyeti ile alay etmiş, kaba ve sert davranmış ve uyarılara kulak asmamıştı.

Hendek kuşatmacılarının Medine'den ayrılmalarından bir gün sonra Peygamberimiz Kurayzaoğulları üzerine yürümeye karar verdi. *Yerine İbn Ümmü Mektûm'u vekil bıraktı.*

*Ahzâb Sûresinde **Kurayza Gazvesi'**yle ilgili olarak şu ayetler yer almaktadır:* "Allah; Ehl-i Kitaptan, müşrik ordularına yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü. Bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz. Allah, onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız topraklara sizi mirasçı yaptı. Allah'ın her şeye gücü yeter".

e- Hayberin Fethi (7/628)

Kurayza Gazvesi sonunda Medine şehri Yahudi tehdidinden büyük ölçüde kurtulmuş olmakla beraber bir bütün olarak Hicaz'da bu tehlike henüz sona ermemişti. Çünkü Benî Kaynukâ' ve Benî Nadîr ile işbirliği içinde bulunan pekçok Yahudi, Hayber'de bulunuyordu.

Suriye ve Irak bölgelerinden gelen ticaret yolu Hayber üzerinden Medine'ye ulaştığından, Müslümanların ticaret yolu tehlikedeydi; Hayber Yahudileri kervanlar için tehlike oluşturuyordu.

Hz. Peygamber hicretin altıncı yılı Ramazan ayında, durumu incelemek üzere *Abdullah b. Revâha* başkanlığında bir heyeti Hayber'e gönderdi.

Hudeybiye Barışı Hz. Peygamber'e Hayber'de gittikçe büyüyen tehlikeyi bertaraf etme fırsatı verdi. Çünkü Peygamberimiz, Hayber üzerine yürüdüğünde Mekkelilerin Medine üzerine saldırma ihtimali Hudeybiye Barışı sayesinde ortadan kalkmıştı. Peygamberimiz Hudeybiye Seferi'nden dönüp Medine'de bir ay kaldıktan sonra Müslümanların Hayber'in fethi için hazırlanmalarını emretti. Hayber, kaleleri sağlam, savaşçıları fazla ve ele geçirilmesi zor bir yerleşim merkezi idi. Dolayısıyla bu şehrin fethi, sebat ve sabır isteyen bir işti. Bunun için Peygamberimiz "Bizimle ancak cihada rağbet edenler gelsin" buyurdu.

Yaralıları tedavi etmek, yemek pişirmek ve Müslümanlara yardımcı olmak üzere, içlerinde Ümmü Seleme, Safiye bint Abdülmuttalib ve Ümmü Eymen'in de bulunduğu yirmi Müslüman kadın da bu sefere katıldı.

Medine'ye 150 km. uzaklıkta bulunan Hayber, Netât, Şıkk ve Ketibe denilen başlıca üç bölgeden ve bu bölgelerde bulunan hisarlardan ibaretti. Bu hisarların ismi şöyledir: Naim, Sa'b b. Muaz, Zübeyr, Übey, Nizar, Kamûs, Vatih, Merhab ve Sülâlim.

Uyeyne b. Hısn : Gatafanlıların başkanı.

Netât bölgesine yoğunlaştırılan hücum sonunda önce buradaki kaleler, onun ardından Şıkk ve sonra da Ketibe bölgesindeki kaleler peşpeşe fethedildi. En sonunda Kamûs kalesinin düşmesiyle Hayber'in fethi sonuçlandı. *Hayber'in fethinde Hz. Ali'nin büyük kahramanlıkları görüldü.*

Hayber'de Yahudiler, aralarında Hz. Peygamber'i zehirlemeye kalkan Zeyneb'in babası Haris, Merhab, Üseyr, Yâsir, Âmir, Kinâne b. Ebû'l-Hukayk'ın da bulunduğu doksan üç ölü, Müslümanlar ise on beş şehit verdiler.

Hayber'in Fethi'yle Yahudilerin Arap Yarımadası'nda siyâsî bir güç olmaları sona erdi; ekonomik güçleri de zayıfladı.

Zeyneb bint Hâris : Yahudi liderlerinden *Sellâm b. Mişkem*'in karısı Hz. Peygamber'i zehirlemeye teşebbüs etti.

Bir koyun keserek kızartıp güya ikram etmek maksadıyla Hz. Peygamber'i davet etti. Yanına Bişr b. Berâ'yı da alarak bu davete giden Hz. Peygamber daha ilk lokmada yemeğin zehirli olduğunu farketti ve lokmayı yutmadan geri çıkardı. Fakat aynı sofrada bulunan Bişr b. Berâ, Hz. Peygamber'e saygısızlık olur düşüncesiyle ağzına aldığı lokmayı zorla yuttu ve zehirlenerek vefat etti.

Huyey b. Ahtab : Yahudi kabilelerinden Benî Nadîr'in lideri.

Hz. Peygamber Hayber'in fethinde Yahudi liderlerinden *Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiye'yi (asıl adı Zeyneb)* başkomutan hakkı olarak kendisi aldı. Onu İslâm'ı kabul edip kendisine eş olmak ile, dininde kalıp akrabalarının yanına dönmek hususunda serbest bıraktı. Safiye İslâm'ı tercih ederek Hz. Peygamber'in zevceleri arasında yer aldı.

Bu arada içlerinde Ebû Hureyre'nin de bulunduğu Devsliler ve Eş'arîler Hayber'e geldiler. Hz. Peygamber sahâbîlerle istişare ederek onlara da ganimetten pay ayırdı. İki gemi ile Necâşî'nin yanınından gelen ve içlerinde Câfer b. Ebû Tâlib'in de bulunduğu Habeşistan muhacirleri de Hayber'e ulaştılar. *Peygamberimiz "Hangisine sevineceğimi bilemiyorum. Câfer'in gelişine mi, yoksa Hayber'in fethine mi?" diyerek sevincini açıkladı.* Hayber'in fethi Muharrem-Safer 7/Mayıs-Haziran 628' de gerçekleşti.

Hz. Peygamber Hayber'in fethinden sonra Muhayyisa b. Mes'ud'u İslâm'a davet ve Hayber Yahudilerinin akıbetini hatırlatmak maksadıyla Fedek bölgesine gönderdi. Fedek halkı topraklarının yarısı karşılığında Hz. Peygamber'le anlaşmak istediler; bir barış antlaşması gerçekleştirmek üzere Hz. Peygamber'in huzuruna heyet gönderdiler. *Peygamberimiz bu şartları kabul etti. Fedek barış yoluyla elde edildiği için arazisinin yarısı Hz. Peygamber'e tahsis edildi.*

3- Hristiyanlarla İlişkiler
a- Genel Bilgiler

Müslümanların hristiyanlarla ilişkileri İslâm'ın Mekke döneminde başlamıştır.

Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği sırada burada önemli sayıda Hristiyan bulunduğu görülmemektedir. Ancak Medine'de Ebû Âmir er-Rahib adında ve Hz. Peygamber'in fâsık dediği bir papazın varlığı bilinmektedir. Bu şahıs, hicretten sonra Medine'yi terkedip Mekke'ye yerleşmiştir. Orada müşriklerle işbirliği yapmış, etrafına topladığı kişilerle Uhud savaşında Müslümanlara karşı savaşmıştır.

Hz. Peygamber Hudeybiye Barışı'ndan sonra birçok devlet başkanına ve bu meyanda hristiyan olan Bizans, Mısır, Habeşistan hükümdarlarına İslâm'a davet mektupları göndermiştir. Bizans İmparatoru Herakleios İslâm'la ilgilenmiş; Mısır Mukavkıs'ı Hz. Peygamber'in elçisine iyi davranarak kendisine çeşitli hediyeler göndermiştir. Habeşistan hükümdarının da İslâm'a girdiği söylenmektedir.

Haris b. Umeyr el-Ezdî : Hz. Peygamber Haris b. Umeyr el-Ezdî'yi bir mektupla Bizans'a bağlı Busrâ valisine göndermiştir. Elçi Mûte'ye varınca Bizans'ın bir diğer valisi *Şurahbil b. Amr el-Gassânî* tarafından yakalanmış ve öldürülmüştür. Hâris Hz. Peygamber'in öldürülen tek elçisidir. Bu olay Rasûlullah'ı son derece üzmüştür.

b- Mûte Savaşı (8/629)

Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî : Peygamberimiz hicretin sekizinci yılı Rebiulevvel ayında içlerinde Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî'nin bulunduğu on beş kişilik bir heyeti Belkâ'ya bir gecelik mesafedeki Zâtu Atlah'a bölge halkını İslâm'a davet için göndermişti. Ancak heyet üyeleri oka tutularak hepsi şehit edilmişler; yalnızca yaralı olarak kurtulan Ka'b Medine'ye dönebilmiştir. Bu olaya çok üzülen Hz. Peygamber onların üzerine bir ordu göndermeyi düşünmüş; ancak bölge halkının başka yere gittiklerini öğrenince bundan vazgeçmişti.

Hz. Peygamber, üç bin kişilik bir ordu hazırladı ve kumandanlığa *Zeyd b. Hârise*'yi tayin etti. Zeyd şehit düştüğü takdirde *Câfer b. Ebû Tâlib*'in, onun şehit olması halinde de *Abdullah b. Revâhâ*'nın kumandan olmasını, Abdullah da şehit olursa aralarından birini komutan seçmelerini, elçisinin şehit edildiği yere kadar ilerlemelerini emretti. Orduyu Seniyyetü'l-Vedâ'ya kadar uğurladı.

Savaşta *Zeyd b. Hârise*'nin şehit düşmesi üzerine sancağı *Câfer b. Ebû Tâlib* aldı. O da kahramanca çarpıştıktan sonra şehit olunca sancağa *Abdullah b. Revâha* sahip çıktı. O da şehit düşünce Müslümanlar sancağın *Halid b. Velid*'e verilmesini kararlaştırdılar.

Halid'in planı hedefine ulaştı. Düşman askerleri Müslümanları takip etmeye cesaret edemediler. Halid'in kendilerini çöle çekip orada savaşmak istemesinden endişe ettiler. Sonunda iki ordu birbirinden ayrıldı. İslâm ordusu Medine'ye döndü. Peygamberimiz ve Medine'de bulunan Müslümanlar, hatta çocuklar, onları Cürf mevkiinde karşıladılar. Bazıları onlara, firar edenler anlamına gelen "***ferrâr***" veya "***fürrâr***" diye hitap ettiler ve soğuk karşıladılar. Mûte savaşından dönen gâziler, Medine'deki Müslümanların kendilerini soğuk karşılamaları yüzünden utançlarından evlerinden çıkamaz hale geldiler. Peygamberimiz ise onların firârî olmadıklarını bildirdi. Kendilerine, döne döne hamle yapan savaşçı anlamında "***kürrâr***" (***veya kerrâr***) denilmesini emretti. Onlara teker teker haber göndererek kendilerinin firârî değil, döne döne hamle yapan savaşçı olduklarını bildirdi.

Seyfullah : Allah'ın kılıcı demektir. Hz. Peygamber bu savaşta Halid b. Velid'e "Seyfullah" (Allah'ın kılıcı) lakabını vermiştir.

Bu savaşta Müslümanlar, Hz. Peygamber'in yakınlarını, İslâm'a çok büyük hizmetleri geçmiş şahsiyetleri, Hz. Peygamber'in yakın dostu *Zeyd b. Hârise*'yi; amcasının oğlu ve daha bir yıl önce Habeşistan'dan dönmüş olan *Cafer b. Ebû Tâlib*'i ve ensarın büyük şairi *Abdullah b. Revâha*'yı kaybettiler. Bu kayıplar hem onları hem de Hz. Peygamber'i üzdü ve ağlattı. Peygamberimiz, savaşta şehit düşen Câfer'in ailesinin üzüntülü olduğunu belirterek onlar için yemek hazırlanmasını istedi.

Zeyd b. Hârise : Hz. Peygamber'in yakın dostu.

Cafer b. Ebû Tâlib : Amcasının oğlu.

Abdullah b. Revâha : Ensarın büyük şairi.

c- Tebük Seferi (9/630)

Suriye'den gelen bazı tüccarlar, Bizans İmparatorunun, Hristiyan Arap kabilelerinin de desteğini alarak Müslümanlara karşı savaş hazırlığına başladığına dair Medine'ye bazı haberler getirdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz, Eslem, Gıfâr, Cüheyne, Eşca' ve Süleym gibi diğer Arap kabilelerinin de

katıldığı otuz bin kişilik bir ordu hazırladı. O, genellikle sefer için gideceği yeri gizli tuttuğu halde bu sefere çıkarken hedefinin Bizans ordusu olduğunu açıkça beyan etti. Çünkü yol uzun, düşman güçlü ve kalabalık, hava da sıcaktı. Hurmalar olgunlaşmıştı. Halkın meyvelerin altında, ağaçların gölgesinde oturmaktan hoşlandığı bir zamandı. *Bu seferin tesadüf ettiği zamana Kur'an dilinde güçlük zamanı (Sâatü'l-Usre), o nedenle de bu sefere güçlük Gazvesi' (Gazvetü'l-Usre), orduya da güçlük ordusu (Ceyşü'l-Usre) denilmiştir.*

Sâatü'l-Usre : Kur'an dilinde güçlük zamanı.

Gazvetü'l-Usre : Kur'an dilinde güçlük Gazvesi.

Ceyşü'l-Usre : Kur'an dilinde güçlük ordusu.

Bekkâîn: Çok ağlayanlar manasına gelir. Tebük seferine çıkmayı çok arzuladıkları halde fakirlikleri sebebiyle binek bulamayan bazı sahâbîler Hz. Peygamber'e müracaat ederek ondan kendilerine binek temin etmesini istediler. Yedi kişi olan bu grup kendilerine binek temin edilememesi üzerine orduya katılamayacaklarını anlayınca aşırı derecede üzülüp gözyaşı döktüler. Bu kişiler Müslümanlar arasında "Bekkâîn" (çok ağlayanlar) diye anılmışlardır. Bu davranışlarından dolayı haklarında ayet inmiş ve kendilerinin bu durumdan dolayı sorumlu olmadıkları; sorumluluğun ancak zengin oldukları halde Peygamber'den izin isteyenlere ait olduğu bildirilmiştir. Onların bu durumları bazı sâhâbîleri harekete geçirmiş, İbn Yâmîn b. Umeyr ve Abbas b. Abdülmuttalib ikişer kişinin, Hz. Osman da geri kalan üç kişinin binek ve yiyeceklerini temin ederek kendilerinin İslâm ordusuna katılmalarını sağlamışlardır.

İslâm ordusu Huzâa kabilesinden Alkame b. el-Fağvâ' adlı sahâbînin kılavuzluğunda yola çıkarak Medine'ye 778 km. uzaklıkta ve Sûriye yolu üzerinde bulunan Tebük'e kadar ilerledi ve orada karargâh kurdu. Herikleios o sırada Humus'ta bulunuyordu.

Zimmî : Müslüman olmayı kabul etmeyen kendi dinlerinde bırakılan ve İslam devletine cizye ödemeyi kabul ederek İslam devleti himayesi altına giren Ehl-i Kitab zümreleri.

Ancak sefere katılmayan ***Ka'b b. Mâlik***, ***Mürâre b. Rebî'*** ve ***Hilâl b. Ümeyye*** adlı sahâbîler yolculuklarına engel teşkil eden bir mazaret ortaya koyamadılar. Bunun üzerine Peygamberimiz ve Müslümanlar bu üç kişiyle elli gün süreyle irtibatlarını kestiler. Sonunda onların affedildiklerine dair âyet nâzil oldu.

d- Necran Hristiyanları

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in peygamber olarak görevlendirildiği VII. mîlâdî yüzyıl başlarında, Mezhic kabilesinin bir kolu olan Benî Hâris b. Ka'b (Belhâris) kabilesinin yaşadığı Necran bölgesinde kalabalık bir hristiyan topluluk oturuyordu. Heyetler yılı (*Senetü'l-Vüfûd*) diye meşhur olan 9. hicrî yılda (630-631) Necranlı hristiyanlar, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in bir mektubunun kendilerine ulaşması üzerine heyet halinde Medine'ye geldiler.

Senetü'l-Vüfûd : Heyetler yılı. İslam dinini kabul etmek için Medineye heyetlerin yoğun bir şekilde geldiği Hicretin 9. Yılı (630-631).

Necran heyeti adına konuşan *Ebû Hârise* ile *Abdulmesîh*'i İslâm'a davet etti. Onlar "Biz senden önce Müslüman olduk" diye cevap verdiler. Hz. Peygamber "Yalan söylüyorsunuz. Sizi İslâmiyeti kabulden

üç şey, domuz eti yemeniz, haç'a tapmanız ve Tanrı'nın oğlu bulunduğuna inanmanız alıkoymaktadır" şeklinde karşılık verdi. Necranlılar "O halde İsa'nın babası kim?" diye sordular.

Hz. Peygamber bu soruya vahyi beklemek niyetiyle cevap vermeyip sustu. Bu arada Hz. İsa'nın şahsiyeti ve Hristiyanlık hakkında bilgilerin yer aldığı Âl-i İmran Sûresi'nin başından itibaren seksenden fazla âyet nâzil oldu. Hz. İsa hakkındaki soruya bu sûrenin 59. âyetinde Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişine Hz. Âdem'in yaratılışı örnek gösterilerek cevap verilmektedir. Hz. Peygamber Âl-i İmrân Sûresinin 59-61. âyetlerini Necran heyeti mensuplarına okuduktan sonra onları mübaheleye (karşılıklı lanetleşmeye) davet ederek "Eğer size söylediklerimi inkar ederseniz, geliniz sizinle mübahele edeceğim" dedi.

Mübahele : Dinî bir konunun karşılıklı konuşmak suretiyle halledilmesi imkansız hale gelince, meseleyi çözümlemek için her iki tarafın haksız olanın Allah'ın lanetine uğraması için Allah'a dua ve niyazda bulunmalarıdır.

Mübâhele ayetinin meali şöyledir: "Artık sana bu ilim geldikten sonra kim seninle onun hakkında münakaşa etmeye kalkarsa de ki: "Geliniz oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım sonra can-u gönülden ibtihal ile dua edelim. Allah'ın lanetini yalancıların boynuna geçirelim."

Necran Hıristiyanları Hz. Peygamberin Peygamberliğini kabul ettiler fakat islama girmeyi kabul etmediler cizye ödemeyi kabul ettiler.

Aralarında mâli konularda ihtilafa düştükleri zaman Necranlılara hakemlik yapmak üzere *Ebû Ubeyde b. Cerrâh* bölgeye gönderildi.

Âkib : Necranlıların emîri ve halk meclisinin başkanı.

Uskuf : Necranlıların Dini liderleri, papaz ve bilginlerin başı.

Seyyid : Necranlıların Ticaret ve seyahat işleri başkanı.

TANITIM FAALİYETLERİ VE İSLAM'IN YAYILIŞI
1- Giriş

Hudeybiye Barışı'na kadar toplu olarak bazı kabilelerin ve bunun yanısıra şahısların İslâm'a dahil olduklarını görmekteyiz. Ancak Hudeybiye barışından itibaren Hz. Peygamber'in vefatına kadar geçen dört yıl zarfında İslâm daha hızlı bir şekilde yayılmış ve geniş halk kitleleri bu dini kabul etmişlerdir.

2- İslâm'a Davet Mektupları

Dihye b. Halîfe el-Kelbî : Bizans hükümdarına

Amr b. Ümeyye ed-Damrî : Habeşistan hükümdarına

Abdullah b. Huzafe es-Sehmî : İran Kisrasına

Hâtıb b. Ebû Beltaa : İskenderiye hükümdarı Mukavkıs'a

Şücâ' b. Vehb : Gassan Kralı Hâris b. Ebû Şemir'e

Selît b. Amr : Yemame hakimi Hevze b. Ali'ye

Bunların dışında Arabistan'ın kuzeyinde ve güneyinde bulunan çeşitli kraliyet ailelerinin bakiyelerine, Arap kabile başkanlarına, ünlü ve nüfuzlu kişilere, Hristiyanlara, Yahudilere ve Mecusilere de mektuplar yolladı.

Bizans İmparatoru Herakleios : Suriye'de bulunan Ebû Süfyan ve arkadaşlarından Hz. Peygamber hakkında bilgi almıştır. Onlardan elde ettiği bilgilerin peygamberlik vasıflarına uygun olduğunu belirten Herakleios, sonunda onun peygamber olduğuna kanaat getirmiş, ancak tebaasının Hristiyanlığı terk etmeye karşı olduğunu belirterek *İslâm'ı kabule yanaşmamıştır*. Elçiye iyi davranarak hediyelerle uğurlamıştır.

Habeşistan hükümdarı : Hz. Peygamber Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Habeşistan hükümdarına göndermiştir. Habeşistan hükümdarının *İslâm'ı kabul ettiği* ve Hz. Peygamber'in mektubunu muhafaza ettiği rivayet edilir.

İran Kisrası Hüsrev Perviz (II. Hüsrev) : Mektubu alınca Hîreli katibine okutmuş, mektupta Hz. Peygamber'in adını kendi adından önce yazmasına sinirlenerek mektubu yırtmış ve elçiyi de dışarı çıkartmıştır. Elçi doğruca Medine'ye gelip olayı anlatınca Hz. Peygamber, Kisrâ'nın devletinin parçalanması için Allah'a dua etmiştir.

Diğer taraftan Kisrâ, Yemen'deki valisi Bâzân'a bir mektup yazarak Resulüllah'ın derhal yakalanmasını ve kendisine gönderilmesini emretmiştir.

Kisrâ 27 Şubat 628'de kendi öz oğlu Şîreveyh (Şîrûye) tarafından öldürülmüştür. Bu gelişme üzerine Bâzân ve etrafındakiler Müslüman olmuşlardır. İran Kisrâsı İslâm'ı kabul etmemiştir, ama Bahreyn, Umman ve Yemen gibi Arabistan'daki İran sömürgelerinin yöneticilerine gönderilen mektuplar başarılı sonuçlar vermiş ve bu bölgeler İran'dan ayrılıp İslâm devletinin birer eyaleti haline gelmişlerdir.

İskenderiye Valisi Mukavkıs : Hâtıb b. Ebû Beltea tarafından kendisine gönderilen mektubu alınca, Kıptîlerin kendisini dinlemeyeceğini ve makamından da ayrılamayacağını belirtmiş ve cevâbî mektupla birlikte, Mâriye ve Sîrîn adında iki cariye ile bazı hediyeleri Medine'ye göndermiştir. *Hz. Peygamber Mâriye'yi kendisi almış ve **İbrahim** adlı çocuğu ondan dünyaya gelmiştir.* Sîrîn'i ise Hassân b. Sâbit'e vermiştir. Hâtıb b. Ebî Beltea, Mukavkıs'ın kendisine cömert davrandığını, kapısında fazla bekletmediğini ve orada beş gün kaldığını söylemiştir.

Gassan Kralı Hâris b. Ebû Şemir : Hâris, kendisine böyle bir mektup gelmesine sinirlenerek yere atmış ve hatta Medine'ye bir hücum seferi tertipleme tehdidinde bulunmuştur. Hâris, Bizans imparatoruna durumu yazmış, ancak ondan beklediği desteği sağlayamadığı için bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Elçiyi de hediyelerle geri göndermiştir.

Selît b. Amr : Peygamberimiz ***Hanîfe kabilesi'***nin başkanı ve kendisi bir Hristiyan olan *Hevze b. Alî*'ye Selît b. Amr'ı bir mektupla göndererek onu İslâm'a davet etmiştir. Şayet Müslüman olursa o bölgede idareciliğinin devam edeceğini de bildirmiştir. Hevze elçiye ikramda bulunmuş, ona iyi davranmış, fakat İslâm'ı kabul etmediğini bildiren bir mektupla geri göndermiştir. Mekke'nin Fethi'nden sonra ölen Hevze'nin yerine geçen *Sümâme b. Üsâl* Müslüman olmuştur.

Hâris b. Umeyr : *Gassanlı* bir başkan olan *Şurahbil b. Amr* tarafından kendi topraklarından geçerken öldürülmüştür. Bu olayın Mûte Savaşı'na yol açmıştı.

Alâ b. Abdullah el-Hadramî : Bahreyn Emiri *Münzir b. Sâvâ'*ya Hz. Peygamber'in mektubunu verdi.

Bahreyn Emiri Münzir b. Sâvâ le Araplar ve İranlılardan oluşan ada halkının çoğunluğu İslâm'ı kabul etti.

Hz. Peygamber, *Hecer (bugün el-Hufuf'un olduğu yer*) Mecusilerine de gönderdiği mektupta onlardan İslâm dinini kabul etmelerini istedi. Şayet kabul etmezlerse kendilerinden cizye alınmasını istedi. Peygamberimiz Alâ'yı oraya vali tayin etti. Ancak eski valinin de görevinden azledilmediğine bakılırsa Müslüman olanların idaresi, zekat tahsili, İslâm'ın öğretilmesi gibi hususların Alâ b. Hadramî'ye verildiği, gayr-i müslim tebaanın idaresinin ise eski valinin elinde kaldığı anlaşılmaktadır

Hecer : Bugün ***el-Hufuf***'un olduğu yer

Amr b. As : Peygamberimiz İslâm'a davet etmek üzere bir mektupla Umman'a, *Cülendâ*'nın oğulları *Ceyfer* ve *Abd*'e gönderdi. Bunlar Ezd kabilesine mensup idiler. Ceyfer o sırada Umman kralıydı.

Hz. Peygamber'in mektubunu alan Ceyfer ve Abd, birkaç gün düşündükten sonra İslâm'ı kabul ettiler ve faaliyetlerinde Amr'a yardımcı olmaya başladılar. Amr onların zenginlerinden zekat toplayıp fakirlerine dağıttı. *Hz. Peygamber'in vefatı esnasında **Amr**, Umman'da bulunuyordu*.

Muaz b. Cebel ve Mâlik b. Zürâre : Hz. Peygamber Yemen halkına mektup yazarak Yemen'in çeşitli bölgelerine ve kişilere de mektuplar yazarak bu görevlilerin kendilerine gönderildiğini bildirdi; zekat ve cizyelerin bu ikisine verilmesini emretti. Yemen halkı Mâlik b. Zürâre'yi Hz. Peygamber'e göndererek Müslüman olduklarını bildirdiler ve itaatlerini arzettiler. Peygamberimiz de onlara bir mektup yazarak Mâlik b. Zürâre'nin durumu kendisine ulaştırdığını bildirdi. Onun bu son tavrı, yani Yemen halkının Müslüman olduğuna dair haberin kendisine ulaştırıldığını yöre halkına bir mektupla bildirmesi, kendisinin inceliğini, insanlara önem ve değer verdiğini, İslâm'ı kabul edenleri taltif ve takdir etmeye özen gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Mektuplarda konumuz açısından İslâm'a daveti içeren ifadeler özellikle önemlidir.

Hayber Yahudilerine : "Sizi Allah'a ve Peygamberine çağırıyorum”

Necâşî'ye : "Ben seni tek olan, ortağı olmayan Allah'a, O'na itaate, bana tabi olmaya, bana indirilene inanmaya çağırıyorum"

Bizans imparatoruna : "Ben seni İslâm'a çağırıyorum"

Eyle papazına : "Müslüman ol veya cizye öde"

Hâris b. Ebû Şemir'e : "Ben seni tek olan, ortağı olmayan Allah'a inanmaya çağırıyorum; öyle olursa mülkünde bırakılırsın"

Mukavkıs'a : "Seni Allah'ın birliğini ikrara davet ediyorum" ... sözleriyle davet yapılmıştır.

Hz. Peygamber'in İslâm'ı yaymak için devlet ve kabile başkanlarının yanısıra bazı kişilere de davet mektupları görderdiği ve özel olarak ilgilendiği görülmektedir.

Büdeyl b. Verkâ : Müslüman olması için bir mektup göndermiş; Hz. Ali'ye yazdırdığı bu mektup sonraki yıllarda bu aile için bir övünç kaynağı olmuştur.

Halid b. Velid : Umretü'l-Kazâ esnasında Müslümanlar Mekke'ye girerken o zaman henüz İslâm'a girmemiş olan Halid b. Velid ortalıktan kaybolur. Peygamberimiz Hâlid'i, kardeşi Velîd b. Velid'e İslâm'a davet maksadıyla sorar. Fakat kardeşini arayıp bulamayan Velid, kendisine bir mektup göndererek durumu bildirir. Halid mektubu alınca Hz. Peygamber'in kendisiyle ilgilenmesine çok sevinir ve İslâm'a rağbeti artar; kısa süre sonra da Müslüman olur.

3- İslâm'ın Yayılması Açısından Heyetlerin Önemi

Mekke fethedilip Kureyş'in; onun ardından da güçlü bir kabile olan Hevâzin'in İslâm'ı kabul etmesi ve dokuzuncu hicrî yıldaki Tebük seferi esnasında Arabistan'ın kuzey kesiminin İslâm hakimiyetine girmesi üzerine Arap Yarımadası'nın çeşitli bölgelerinde oturan kabileler Medine'ye heyetler göndermeye başladılar. Gerçi kabile temsilcilerinin Medine'ye daha önce de, mesela beşinci hicrî yılda geldikleri görülmektedir; Müzeyneliler İslâm'a girdiklerini bildirmek üzere hicretin beşinci yılında Hz. Peygamber'e heyet göndermişlerdir. Fakat hicretin dokuzuncu yılında heyetler yoğun bir şekilde gelmiş, onun için bu yıla "Heyetler Yılı" (*Senetü'l-Vüfûd*) denilmiştir. Heyetlerin gelişi onuncu yılda da devam etmiştir. Medine'ye heyet gönderen kabilelerden bazıları şunlardır: Müzeyne, Sa'd b. Bekir, Temîm, Himyerîler, Beliy, Abdülkays, Ezd, Becîle, Has'am, Hanîfe, Tay, Esed, Tağlib, Âmir b. Sa'saa ve kolları, Fezâre, Mürre, Muhârib, Kilâb, Kinâne, Eşcâ, Kinde, Sakîf, Bâhile, Süleym, Şeybân, Havlân, Cüheyne, Kelb, Murâd, Hemdân, Neha', Necranlılar...

Hz. Peygamber elçileri Mescid-i Nebevî'de "Heyetler Sütunu" (***Üstüvânetü'l-Vüfûd***) adını taşıyan bir direğin önünde kabul ediyordu. Bu sütunun yeri günümüzde de Mescid-i Nebevî'de, üzerinde "Bu Hey'etler Sütunudur" (***Hâzihî Üstüvânetü'l-Vüfûd***) yazılı sütunla gösterilmektedir.

Üstüvânetü'l-Vüfûd : Heyetler Sütunu

Hâzihî Üstüvânetü'l-Vüfûd : Bu sütunun yeri günümüzde de Mescid-i Nebevî'de, üzerinde "Bu Hey'etler Sütunudur" (*Hâzihî Üstüvânetü'l-Vüfûd*) yazılı sütunla gösterilmektedir.

Medine'de bazen on gün, bazen de daha fazla kalan heyetlerin ağırlanmalarına tahsis edilmiş evler vardı. *Abdurrahman b. Avf, Muğîre b. Şu'be, Ebû Eyyûb el-Ensârî* ve ensardan bazılarının evleri bu iş için kullanıldığı gibi, Mescid-i Nebevî'nin bitişiğindeki Suffe ve Mescid'in yanında kurulan bir çadır, gerektiğinde misafirhane olarak kullanılıyordu.

Heyetlere Medine'de kaldıkları süre içinde Kur'an, Sünnet ve İslâm'ın temel esasları öğretiliyordu.

Hadramî b. Âmir : Hz*. Peygamber Esed kabilesi heyetinden Hadramî b. Âmir'e bizzat kendisi Abese ve A'lâ sûrelerini öğretmiştir.*

Iyâfet : Kuşları azarlamak, onların isimlerinden, seslerinden ve geçişlerinden anlamlar çıkarmak Esed kabilesinin batıl inaçlarındandı Müslüman olduktan sonra bunlardan vazgeçtiler.

Has'amlılar için düzenlenen yazı, kan davalarının yasaklandığına dair ifadeleri ve arazi ürünlerinden tahsil edilecek zekatın miktarlarını içermesi bakımından önemlidir.

Ammuenes (Umyânis) : Câhiliye döneminde Havlânîler'in taptıkları putun adı.

Hz. MUHAMMED'İN ÖRNEK KİŞİLİĞİNDEN KESİTLER

1- Davetçiliği

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber "Allah'ın davetçisi" olarak vasıflandırılmış; ona yüklenen görev de "öğüt ver", "davet et", "tebliğ et", "ikaz et" gibi emirlerle ifade edilmiştir. Kendisine uyarma (inzâr) ve müjdeleme (tebşîr) görevi verilmiş; uyaran (nezîr), uyarıcı (münzir), ve müjdeci (mübeşşir, beşîr) olarak nitelendirilmiştir. Bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderildiği, dolayısıyla peygamberliğinin evrensel niteliğe sahip olduğu belirtilmiştir.

Hz. Peygambere verilen görevler:

İnzâr : Uyarma

Tebşîr : Müjdeleme

Nezîr : Uyaran

Münzir : Uyarıcı

Mübeşşir, Beşîr : Müjdeci

2- Doğruluğu

Hz. Peygamber bireyden doğru olmasını isterken, diğer insanlara da doğruluğun telkinini emretmiştir. Bu konudaki bir sözü şöyledir: "Doğru olunuz; doğruluğa yöneltiniz". "Yâ Resûlallah! İslâm hakkında bana öyle bir söz söyle ki, onu senden sonra hiç kimseye sormayayım" diyen bir kişiye "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol" demiştir. Bu sözünde dosdoğru olmayı, Allah'a imandan hemen sonra dile getirmesi ve doğrulukla Allah'a iman arasında bağlantı kurması dikkat çekicidir. "*Yaşlandınız yâ Resûlallah" denildiğinde "Beni **Hud** ve **Vâkıa** sûreleri yaşlandırdı" demiştir*. Çünkü Hûd Sûresinde "Seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol" buyurulmuştur. Yukarıdaki âyet-i kerîmeye ve bu konudaki daha başka âyet-i kerîmelere göre doğru davranmak ona ve bütün Müslümanlara Allah'ın emridir.

Sorulan bir soru üzerine Müslümanın korkak olabileceğini, cimri olabileceğini, ama asla yalancı olamayacağını ifade etmiştir.

Ümmü Eymen : Hz. Peygamber Babasından kendisine intikal eden ve çocukluğunda kendisinin hizmetini gören Ümmü Eymen'e "Anneciğim" diye hitap ederdi ve onun için "Bu, benim ailemin bakiyyesidir" derdi.

Evlilikleri

Kur'an'ın çok evliliği sınırlayan hükümleri, Nisâ Sûresinin 3. ayeti, Medine döneminin sonlarına doğru ve Hz. Peygamber'in vefatından yaklaşık iki yıl önce nâzil olmuştur.

Hz. Peygamber on bir hanımını bir arada nikahı altında bulundurmuştur; vefatı esnasında ise nikahı altında dokuz kadın vardı. Hz. Peygamber'in hanımlarının isimleri şöyledir: Hatice bint Huveylid; Sevde bint Zem'a; Aişe bint Ebû Bekir; Hafsa bint Ömer; Zeyneb bint Huzeyme; Ümmü Seleme; Zeyneb bint Cahş; Cüveyriye bint Hâris; Reyhâne bint Zeyd; Safiyye bint Huyey; Ümmü Habîbe bint Ebû Süfyan; Mâriye; ve Meymûne bint Hâris. Ancak dokuz rakamına birkaç yılda değil, vefatına kadar geçen bir zaman diliminde ulaşılmıştır. Zeyneb bint Cahş ile beşinci, Reyhâne ve Cüveyriye ile altıncı, Safiyye, Ümmü Habîbe ve Meymûne ile yedinci hicrî yılda nikahlanmıştır. Bu hanımların çoğu çocuklu idi. Yani vefat etmiş olan eski kocalarından çocukları kalmıştı. Hz. Peygamber hanımlarına verilmesi gereken mehiri daha evlenirken ihmal etmemiş, hepsine dönemin örfüne göre mehir vermiştir. Ancak Safiyye'ye vermemiş, onu hürriyetine kavuşturmayı mehir olarak saymıştır

Hz. Peygamber, çok evliliği dört ile sınırlayan ayet nâzil olduktan sonra dörtten fazla kadınla evli bulunan sahâbîlerine dördünü seçip diğerlerini boşamalarını emretmiştir. Kur'an-ı Kerim'de kendisine, evlendiği bütün kadınları nikahı altında tutma müsadesi verilmiştir. Fakat bundan böyle başka kadınlarla evlenmesinin kendisine helâl olmadığı bildirilmiştir. Resûl-i Ekrem'e özel olarak verilen bu müsadenin hukûkî, siyâsî, sosyal ve eğitimle ilgili çeşitli sebepleri vardır.

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'in hanımlarının mü'minlerin anneleri oldukları ve mü'minlerin ondan sonra onun eşleriyle asla evlenemeyecekleri hükme bağlanmıştır. Hz. Peygamber dokuza ulaşan hanımlarından dördünü tercih edip diğerlerini boşasaydı, bu hanımlarla başka birisi evlenemeyeceğine göre, boşamak onlar için zulüm olurdu.

Hz. Aişe, hem sahâbîlere ve hem de tâbiîlere, sonraki müctehit imamlara ışık tutacak bilgiler nakletmiştir. Hz. Peygamber'in sünnetini nakletmek ve açıklamakla kalmamış; aynı zamanda onun doğru anlaşılması hususunda ilmî tenkit zihniyetini de ortaya koymuştur. Sahâbîler arasında çok sayıda fetva vermesiyle ünlü olan yedi sahâbîden biridir. Hz. Peygamber'den 2210 hadis rivayet etmiştir. Hz. Peygamber'in diğer hanımları da 378 ila 5 arasında değişen sayılarda hadis rivayet etmişlerdir. Hz. Hafsa da okuma yazma bilen, zeki ve bilgili bir kadındı. İslâm'ın eğitim ve öğretiminde onun da hizmetleri olmuştur.

Hz. Peygamber onları himaye ve çocuklarını da bakım altına almak istemiş, sonunda bunları nikahı altına almıştır. Sevde bint Zem'a, Zeyneb bint Huzeyme, Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe bu hususa örnek teşkil etmektedir.

Cüveyriye, Mustalik kabilesinin başkanı Hâris b. Ebû Dırâr'ın kızı idi. Mustalikoğulları Gazvesi'nde kocası ölmüş ve kendisi de Müslümanların eline esir düşmüştü. Fidyesi ödendikten sonra Hz. Peygamber'le evlenmiş; bunu duyan Müslümanlar, Hz. Peygamber'in hısımları kabul ettikleri Mustalik kabilesine mensup diğer esirleri de serbest bırakmışlardır.

Safiyye de Hayber Gazvesi'nde esir alınanlar arasında bulunuyordu. Kendisi Yahudi başkanlarından Huyey b. Ahtab'ın kızıydı. Hz. Peygamber aradaki kin ve nefreti ortadan kaldırmak maksadıyla bunlarla akrabalık kurmuş ve Safiyye ile evlenmiştir.

Hz. Peygamber'in bazı evlilikleri de yeni İslâmî bir hükmün topluma kazandırılması amacını taşıyordu. Zeyneb bint Cahş ile evliliği buna örnektir. Zeyneb'in ilk kocası Hz. Peygamber'in azatlı kölesi ve evlatlığı Zeyd b. Harise idi. Hz. Peygamber, aynı zamanda halasının kızı olan Zeyneb'i Zeyd ile bizzat kendisi evlendirmişti. Fakat Zeyd ile Zeyneb mutlu bir aile hayatı yaşayamadılar. Ancak geçimsizlik son haddine vardığı için Zeyd karısı Zeyneb'i boşamak zorunda kaldı. Hz. Peygamber, hem Zeyneb'in ve hem de akrabasının isteği üzerine onu nikahladı. İddia edildiği gibi Hz. Peygamber Zeyneb'in güzelliğine hayran kaldığı için evlenmiş değildir. Zeyneb onun halasının kızıydı. Onu her zaman görüyordu. Şayet isteseydi onunla Zeyd'den önce kendisi evlenebilirdi.

Hz. Peygamber'in bazı evlilikleri, yakın dostları, çevresi ile irtibatının, evlilik yoluyla kurulan akrabalıkla güçlenmesine yönelik idi. Mesela Hz. Ebû Bekir'in kızı Hz. Aişe ve Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile evliliği buna örnek gösterilebilir.

Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın evlenmesi : Hicretin 2. Yılında evlendiler.

İbrahim : Hz. Peygamber'in Mısır'lı Mâriye'den olma oğludur. Hicrî 8. yılda dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber İbrahim'in doğumu üzerine Mâriye'yi hürriyetine kavuşturmuş ve çocuğu da sütanneye vermiştir. İbrahim henüz iki yaşını doldurmadan hicretin 10. yılında hastalanarak vefat etmiştir.

Hz.MUHAMMED VE İDARE

1- İdarede Hz. Peygamber'in Yeri

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in idaresi adalet, ahlâk, istişâre, bîat ve ehliyet esaslarına dayanıyordu.

Allah'ın kendisine yüklediği tebliğ görevini yürütürken, kendisine inananları idare ederken bu ilkelere bağlı kalmıştır. İslâm'ın doğduğu sıralarda Mekke şehir devletinde Hz. Peygamber'in ailesinin üzerinde sadece sikâye görevi vardı. O'nun dedesinin ve amcalarının Mekke şehir meclisinde idârî görevleri olmakla birlikte, babası Abdullah, oğluna miras bırakabileceği hiçbir idârî imtiyaza sahip değildi. Dedesinin imtiyazları da tevârüs yoluyla önce amcası Ebû Tâlib'e, ondan da diğer amcası Abbas'a geçmişti. Dolayısıyla kendisinin peygamberlikten önce hem ailesi arasında ve hem de Mekke şehir devletinde idârî görevi yoktu.

2- İdârî Kurumlar

a- Valilik ve Vilayetlerin İdaresi

Yemen: Hz. Peygamber, Sâsânîlerin Yemen valisi ***Bâzân'ı*** İslâmiyeti kabul etmesi üzerine görevinde bırakmıştır. Bâzân'ın vefatı üzerine Yemen'deki her bölgeye yönetici tayin etmiştir. Bâzân'ın oğlu Şehr'i onun yerine, Amir b. Şehr'i kendi kabilesi Hemdân'a atamıştır. Zebîd, Aden ve Yemen'in sahil bölgesine Ebû Musa el-Eş'arî'yi; Cened'e Muaz b. Cebel'i; Hadramut'a Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî'yi tayin etmiştir. Şehr b. Bâzân, Hz. Peygamber'in hastalığı esnasında Yemen'deki irtidat hareketi esnasında Esved el-Ansî tarafından öldürülmüştür.

Bahreyn: Hz. Peygamber İslâm'ı tebliğ etmek, zekat ve cizye toplamak üzere 8/630 yılında ***Alâ b. Hadramî***'yi Bahreyn'e gönderdi. Alâ, Hz. Peygamber'in mektubunu ***Münzir b. Sâvâ***'ya verdi. Münzir, Hz. Peygamber'le birkaç defa mektuplaştıktan sonra Müslüman oldu. Hz. Peygamber Alâ b. Hadramî'yi Bahreyn'e vali tayin etti. Bazı kaynaklarda Alâ'nın, bu görevi Hz. Peygamber'in hayatı

boyunca sürdürdüğü zikredilir. Diğer bazı kaynaklarda ise, daha sonra onun yerine Ebân b. Saîd'in tayin edildiği kaydedilir.

Umman: Hz. Peygamber, ***Amr b. As***'ı İslâm'ı tebliğ etmek ve vergi toplamak üzere Umman'a gönderdi Hz. Peygamber vefat ettiği sırada Amr b. As orada vali olarak bulunuyordu.

Mekke: *Attâb b. Esîd.* Muaz b. Cebel'i de Kur'an, sünnet ve fıkıh öğretmek üzere Attâb'ın yanında bırakmıştır.

Taif: Osman b. Ebü'l-As. Hz. Ebû Bekir döneminde de Taif valiliğini sürdüren Osman b. Ebü`l-As'ı Hz. Ömer Umman ve Bahreyn valiliğine atamıştır

Necran: Hâris b. Ka'boğullarına ***Amr b. Hazm.*** Amr b. Hazm Hz. Peygamber'in vefatı esnasında Necran'da bulunuyordu.

b- Hac Emîrliği

Bu görev Mekke'nin Fethi'nden sonra ihdas edilmiştir. Mekke'nin fethedildiği yılda Hz. Peygamber'in özel olarak hac emîri tayin etmediği, bu görevi Mekke Valisi Attâb b. Esîd'in yerine getirdiği görülmektedir. 9/631 yılına gelindiğinde, haccın farz kılınması üzerine Hz. Peygamber Hz. Ebû Bekir'i hac emîri tayin ederek 300 kişilik bir kafilenin başında Mekke'ye gönderdi. *Ertesi yıl, yani 10/632 yılında Hz. Peygamber bizzat haccetti.* Hz. Peygamber'in vefatından sonra hac farîzasının emniyet içinde yerine getirilebilmesi işini halifeler üstlenmişlerdir. Halifeler bu görevi ya bizzat kendileri yürütmüşler, kendileri hacca gidemedikleri zaman ise güvendikleri bir şahsı hac emîri tayin etmişlerdir.

d- Kâtiplik

Hz. Peygamber'in kâtiplerinin sayısı hakkında çeşitli görüşler vardır. Bunların sayısını on ile sınırlandıranlar bulunduğu gibi, otuzdan fazla olduğunu ve hatta kırk üçe ulaştığını söyleyenler de vardır ki bunların isimlerini kaynaklardan öğrenmekteyiz. ***Hz. Osman, Hz. Ali, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit, Halid b. Saîd, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer,*** Hz. Peygamber'in en meşhur kâtipleridir.

e- Adlî İşler

Hz. Peygamber'in hayatında vuku bulan ve kendisinin hüküm verdiği olaylara dair İslâm tarihinde müstakil eserler bile kaleme alınmıştır. ***İbn Tallâ el-Endelüsî***(ö. 497/1104)'nin ***Kitâbu Akdiyeti'r-Resûl*** adlı eseri bunlardan biridir. Bazı siyer kitaplarında (meselâ Şâmî'nin Sîresi'nde) Hz. Peygamber'in hükümlerinde, fetvalarında izlediği hareket tarzına dair özel kısımlar ayrılmıştır.

Huzeyfe b. Yemân: İki kardeşe ait arazi parçası üzerine yapılan bir evin kime ait olduğu hususunda varisler, ihtilafa düşerler. Meselenin halli için Hz. Peygamber'e başvururlar. O da davaya bakmak için Huzeyfe b. Yemân'ı görevlendirir. Huzeyfe bizzat evin yanına giderek keşif ve incelemelerde bulunur. Şahitleri ve bilirkişileri dinler. Sonunda verdiği kararı Peygamber'e bildirir. O da Huzeyfe'nin verdiği kararı onaylar.

f- Askerî Teşkilat

Hz. Peygamber, hicret yürüyüşü de dahil, katıldığı savaşlarda ve gönderdiği seriyyelerde bayrak (***livâ***) ve sancak (***râye***) kullanmıştır.

Râye : Sancak

Livâ : Bayrak

O dönemde savaşlar -Hendek, Taif ve Hayber kuşatmaları hariç-, genellikle yarım gün sürmüştür.

Şiâr : Parola

Müsle : Öldürülen bir kimsenin bir organının kesilmesi (Hz. Peygamber buna asla izin vermemiştir)

Savaş esirlerine, öldürülme, fidye karşılığı veya ***mübadele***, yani Müslüman esirlere karşılık serbest bırakma, şartlı serbest bırakma, köleleştirme ve karşılıksız serbest bırakma (ki Hz. Peygamber döneminde en fazla uygulanan usul budur) gibi muameleler yapılırdı. Hz. Peygamber esirlere iyi davranılmasını istemiş, onlara eziyet ve işkence yapılmasını yasaklamıştır. Kendisinden bilgi almak için bile olsa esire baskı yapılmasının uygun olmadığına işaret etmiştir.

Mübadele : Esir alınan Düşman askerine karşılık Müslüman esirlerin serbest bırakılması.

Sa'd b Âiz : Kuba mescidinde ve Bilâl-i Habeşî'den sonra Mescid-i Nebevî'de müezzinlik yapan sahâbî.

Sa'd b. Ebû Vakkas : Vecc Vâdisine korucu tayin etti.

İbn Mâce : "Kitâbü'l-Edeb"

İbn Tallâ el-Endelüsî : Kitâbu Akdiyeti'r-Resûl

2- Veda Haccı (10/632)

Hz. Peygamber Hicretin sekizinci (630) yılında Mekke fethedildikten sonra hac mevsimini beklemeden Medine'ye dönmüştü. Zaten Mekke'nin fethinden önce de henüz hac farz kılınmamıştı. Hicretin dokuzuncu (631) yılında hac farz kılınmış, ancak o yıl Hz. Peygamber bizzat hacca gitmemiş ve Hz. Ebû Bekir'i hac emîri tayin ederek Mekke'ye göndermişti.

Peygamberimiz hicretin onuncu yılında (632)hac farizasını yerine getirmiştir. Onun bu haccına, sahâbîlerle vedalaştığı ve bir daha Kâbe'yi görmediği için Vedâ Haccı (***Haccetü'l-Vedâ***), Müslümanlara hac ibadetinin bütün hükümlerini hem nazarî olarak bildirdiği ve hem de pratik olarak gösterdiği için Belâğ Haccı (***Haccetü'l-Belâğ***), haccın farz kılınmasından sonra ilk haccı olması dolayısıyla İslâm Haccı (***Haccetü'l-İslâm***) gibi isimler verilmiştir. Fakat onun bu haccı daha ziyade "Veda Haccı" olarak meşhur olmuştur. Veda Haccı'nın eda şekli konusunda farklı rivayetler vardır. Bazı rivayetlerde onun temettu' veya kıran haccına niyet ettiği belirtilirken, bazılarında ifrad haccına niyet ederek ihrama girdiği kaydedilmektedir.

Yanına kurbanlık yüz deve aldı. Zülhuleyfe adlı yere vardığında öğle namazını seferî olarak iki rekat kıldı ve aynı gün burada ihrama girdi.

Hz. Peygamber'in Veda haccına giderken izlediği güzergah ana hatlarıyla şöyledir: Zülhuleyfe, Beydâ, Melel, Irkuzzabye, Ravhâ, Arc, Sukyâ, Ebvâ, Cuhfe, Gadîr-i Hum, Kudeyd, Usfân, Gamîm, Merruzzahrân, Serif ve Zî Tuvâ.

Zeval vaktinden sonra çadırından çıkıp devesine binerek Arafat vâdisinin ortasına geldi. Urane vadisinde meşhur Veda Hutbesi'ni okudu.

Hz. Peygamber'in 9 Zilhicce 10 / 6 Mart 632 Cuma günü sayıları 140.000 civarındaki topluluğa Arafat'ta îrad ettiği konuşmanın kaynaklardan çıkarılan karşılaştırmalı bir metni aşağıda verilmiştir. Hz. Peygamber konuşmaya başlamadan önce ***Cerîr b. Abdullah*** vasıtasıyla sükûneti temin etmiş ve ***Rebîa b. Ümeyye*** gibi gür sesli münâdîleri görevlendirerek cümlelerin tekrar edilip uzaklara kadar duyurulmasını sağlamıştır

Hz. Peygamber'in hastalığı esnasında en az on yedi vakit namaz kıldırdığı rivayet edilmektedir.

Hz. Peygamber bir gün öğle üzeri hastalığının biraz hafiflediğini hissetti. *Hz. Abbas ve Hz. Ali*'nin yardımıyla Mescid'e çıktı. O esnada cemaat namaza durmuştu. Hz. Ebû Bekir onun geldiğini anlayınca çekilip mihrabı kendisine bırakmak istedi.Ancak Hz. Peygamber, yerinden çekilmemesi ve namaza devam etmesi için işaret ederek Hz. Ebû Bekir'in yanında namaza durdu.

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber vefat etmeden önce hafif bir sesle "Lâ ilâhe illallah, ruh teslimi ne şeymiş" demiş ve güçlükle işitilebilen son sözü ise şu olmuştur: "Maa'r-Refîkı'l-A'lâ" (Yüce Rabbim'le beraber). Hz. Peygamber bu sözleri söyledikten sonra eşi Hz. Âişe'nin kolları arasında, yerine hiç kimseyi bırakmadan, *14 Rebîülevvel 11/8 Haziran 632 Pazartesi günü kuşluk vakti ruhunu teslim etmiştir.*

Hz. Ebû Bekir bundan sonra odadan çıkarak metin bir şekilde, şaşıran halkı teskin etmeyi başardı.

Bundan sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in yakın akrabaları ile birlikte, Hz. Peygamber'in cenazesinin bulunduğu odaya girdiler. Bu arada ensarın, aralarından birini halife seçmek üzere ***Benî Sâide*** gölgeliğinde toplandığına dair haber geldi. Hz. Ömer, yanına Hz. Ebû Bekir'i de alarak oraya gitti. Yolda ***Ebû Ubeyde b. Cerrâh*** da onlara katıldı. *Halife seçilen Hz. Ebû Bekir'e ertesi gün Mescid-i Nebevî'de umumî bîat yapıldı.*

Hz. Peygamber'in cenazesini Hz. Ali yıkadı. Hz. Abbas, onun oğulları Fazl ve Kusem ile Üsâme b. Zeyd, Hz. Ali'ye yardımcı oldular.

Salı günü öğleye doğru yıkanıp kefenleme işi tamamlandıktan sonra Hz. Peygamber'in cenazesi evinde bulunan serîr'in üzerine konuldu. Müslümanlar grup grup odanın alabileceği kadar sayıda, önce erkekler, sonra hanımlar ve daha sonra da çocuklar içeriye girerek *imamsız olarak cenaze namazı kıldılar.*

Hz. Ebû Bekir, “*Bir defasında Peygamber’in `Ruhu kabzedilen her peygamber ancak öldüğü yere defnedilmiştir’ buyurduğunu işitmiştim*”diyerek meseleyi halletti ve onun, vefat ettiği yer olan Hz. Âişe’nin odasına defnedilmesine karar verildi.

Mezarı Kazanlar : Ebû Talha el-Ensârî (Zeyd b. Sehl).

Hz. Peygamber vefat ettiği günün ertesi, yani Salı günü defnedildi.

Kabrine indirenler : Hz. Ali, Fazl b. Abbas, Kusem b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd’in indikleri rivayet edilir.

Daha sonraki yıllarda Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de Hz. Peygamber’in yanına defnedildiler. Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi Hz. Peygamber’in kabri kıble tarafında olup, Hz. Ebû Bekir?in başı Hz. Peygamber’in omuz hizasına, Hz. Ömer?in başı da Hz. Ebû Bekir’in omuz hizasına gelecek şekilde defnedilmişlerdir.

Not-1: Hz. Peygamber Medine döneminde gerek mecburi vergilerden ve gerekse fakirlere verilmesi gereken nafile sadakalardan hiç bir şekilde faydalanmazdı. Vergilerin ve zekat gelirlerinin kendisi ve aile fertleri için helal olmadığını söylerdi.

Hz. Peygamber’in Geçim Kaynakları Ana Hatlarıyla Şunlardır:

a- Enfâl Sûresinin 41. âyetinin hükmüne göre ganimetin beşte birinden aldığı hisse. Ayette geçen Allah ve Resûlü’nünhissesi bir kalem kabul edilirse bu, “*humusu’l-humus*” (beşte birin beşte biri) yani yüzde dört oranındadır. Hz. Peygamber yine Enfâl Sûresinin 41. âyetine göre savaşa katılan gazi sıfatıyla, savaşa iştirak eden gazilere dağıtılan beşte dörtten de hissesine düşeni almıştır. Bunların dışında Hz. Peygamber, “*safiy*” denilen ve ganimet taksim edilmeden öncebaşkomutanın seçip beğendiği maldan sembolik olarak almıştır. Bu aldığı, bazen bir kılıç, bazen bir at, bazen bir köle veya cariye veyahut da herhangi bir eşya olmuştur.

b- Hz. Peygamber hediye kabul ederdi. Dolayısıyla onun bir gelir kaynağını da kendisine hediye edilen ve bağışlanan mallar oluşturmaktadır. Mesela Benî Nadîr’den Muhayrık isminde bir Yahudi, Uhud Gazvesi'nde onun safında savaşmış, bu savaşta ölmeden önce vasıyet yoluyla yedi adet bahçesini kendisine bağışlamıştır.

c- Barış yoluyla ele geçirilen gayr-i müslim topraklarından elde edilen arazi geliri. Mesela Fedek arazisi gibi.

Hz. Peygamber’in maddi mirasını menkul mallar ve gayr-i menkul mallar şeklinde iki kısımda mütâlaa etmek mümkündür. Menkul olanlar, para, zâtî eşya, hayvan gibi mallardır. Hz. Peygamber hastalığı esnasında yanında bulunan yedi (bazı rivayetlerde beşten dokuza kadar çeşitli rakamlar verilmektedir) dirhemin fakirlere dağıtılmasını istemiştir.

Gayr-i menkul mallara, yani arazilere gelince, Hz. Peygamber’in vefatından sonra kızı Hz. Fâtıma başta olmak üzere bazı yakın akrabaları Hz. Ebû Bekir’den onun mirasını istediler. Hz. Ebû Bekir, Resûlüllah’ın"*Biz peygamberler miras bırakmayız, bıraktığımız sadakadır*" buyurduğunu söyleyerek, onun terekesini taksim etmeyeceğini, ancak hayatta iken kendisinin bakmakla mükellef olduklarına bakacağını ve onun sarfettiği yerlere de aynen sarfedeceğini bildirdi.

Hz. Peygamber Fedek arazisinin gelirlerini ailesinin giderleri için harcar, amme işlerine, yolcu ve misafirlere sarfederdi. Dolayısıyla Hz. Peygamber, arazileri intifa hakkı kendinde kalmak şartıyla kamunun istifadesine vakfetmiştir.

Hz. Peygamber'in manevi mirası Kur'an ve Sünnettir.

Humusu'l-humus : (Beşte birin beşte biri) yani yüzde dört oranındadır.